Государственная БИБЛИОТЕКА СССР им. В. И. Ленина

ВЕЖАРАШХА ЙОЛЧА ВЕНГЕРСКИ ЛАЬТТАН ТIА

БУДАПЕШТ, 2 апрель. (ТАСС). 1-чу апреле дIахо а йир Советски Союзен Венгерски Халкъа Республикин партийно-правительственни делегацешта юкъера переговораш.

Советски оагIонгахьара переговораш ечу дакъа лоьцуш хилар: КПСС ЦК Хьалхара секретарь, СССР Министрийн Совета Председатель Н. С. Хрущев, КПСС ЦК Президиума членалла кандидат, Украина КП ЦК хьалхара секретарь П. Е. Шелест, КПСС ЦК секретарь Ю. В. Андропов, кхыбараш.

Венгерски оагIонгахьара переговорашка дакъа лоьцуш хилар: ВСРП ЦК хьалхара секретарь, ВНР Революционни болхлой-ахархой правительства Председатель Я. Кадар, ВСРП ЦК Политбюро член, Революционни болхлой-ахархой правительства Председателан заместитель Д. Каллаи, кхыбараш.

Вежарий доттагIаллица чакхъяьхна переговораш йолча хана дIахо а дагабоалаш хьамеьлаш хилар шинна а оагIонна хьаштдолча дешаех.

Дийцача дерригача дешаех ксетадераши хетараш цхьатара хилар боккъонца бакъдир.

БУДАПЕШТ, 2 апрель. (ТАСС). Такач IуйрИйна, вежарашка йолча Венгре доакххача кхоалагIча дийнахьа, Комаром яхача областе бахар советски партийно-правительствени делегацена керте латта КПСС ЦК Хьалхара секретарь, СССР Министрийн Совета Председатель Н. С. Хрущев а делегаце членаш — КПСС ЦК членалла кандидат, Украина КП ЦК хьалхара секретарь П. Е. Шелест, КПСС ЦК член, ВНР-ера СССР посол Г. А. Денисов а. Советски хьешашта улувбаьнна ба ВСРП ЦК хьалхара секретарь, ВНР Революционни болхлой-ахархой правительства Председатель Янош Кадар, ВСРП ЦК Политбюро член, ВСРП ЦК секретарь Д. Немеш, ВСРП ЦК секретарь К. Немет, ВСРП ЦК член, Советски Союзера ВНР посол Й. Сипка, кхыбола официальни нах.

ГОСХОЗ БАБОЛНА, 2 апрель. ТАСС спец. корр. Д. Бочаровей М. Поповей хоам бу:

Вежарашка йолча Венгре доакххача кхоалагIча дийнахьа советски партийно-правительствени делегацена керте латтар, КПСС ЦК Хьалхара секретарь, СССР Министрийн Совета Председатель Н. С. Хрущев а делегаце членаш — КПСС ЦК Президиума членалла кандидат, Украина КП ЦК хьалхара секретарь П. Е. Шелести КПСС ЦК член, ВНР-ера СССР посол Г. А. Денисови а Комаром яхача областе кхелар. Царна цхьана уххаза баьхкар ВСРП ЦК хьалхара секретарь, ВНР Революционни болхлой-ахархой правительства Председатель Я. Кадар, ВСРП ЦК Политбюро член, ВСРП ЦК секретарь Д. Немеш, ВСРП ЦК секретарь К. Немет, ВСРП ЦК член, Советски Союзера ВНР посол Й. Сипка, кхыбола официальни нах.

Моттигерча хенах 11 сахьат дехьача город Комароме кхаьчар специальни поезд. Городерча вокзале советски хьешаштей венгерски новкъосташтей накъа баьхкар ВСРП Комаромски обкома, облисполкома, общественни организацей кулгалхой, къахьегамхой викалаш. Областа къахьегамхой цIерах Н. С. Хрущевга, советски делегаце членашка моаршал хеьттар парте обкома хьалхарча секретара Тивадар Немешлаки. Жон луш къамаьл деча хана Н. С. Хрущева доккха баркал аьлар венгерски лаьттан тIа делегаци безаме тIаэцарах, дIахо цо аьлар, советско-венгерски доттагIал шинна а халкъа враза зуда кхы а товлуш дIагIоргхиларах дог тийша ва ше. Цул тIехьагIа автомашинашца Баболна яхача юртарча госхозе бахар хьашийи венгерски доттагIийи.

Из боккха боахам дикагIча фух йола говраш кхее аьнна 175 шу хьалхагIа вIашагIбеллабар. Моах мукъабеьккхачул тIехьагIа цуо лостам хувцабелар. Говраш лелаярал совнагIа, укхаза дегIаккхувла доладир коа тIара оалхазараш лелалар санна дола дукха продукт луш дола дакъа. ХIанз госхоза доалахьа 12 эзар гектар лаьтта да, 1400 племенной говр я, цу дакъе арабски фух яраш а йолаш. Боахамо доккхал дош я хIанзарча оборудованеца кийчъяь йола керда оалхазарий фабрика. Оалхазарий фабрика фермашка кхоабаш 345 эзар коа тIара оалхазар да. Яхкача 120 эзар котамо хIара дена 65 эзар фуъ ду. Шера цхьан котамо юкъера лаьрхIача 252 фуъ ду. Цул совгIа, шера 65 вагон оалхазарий дулх доахкх боахамо.

11 сахьати 45 минути яьнча госхоза культура ЦIенна хьалхашка юкасец машинаш. Оркестр лекх. Культура ЦIенна хьалхашка гулбелар госхоза болхлой, юртара кинопераш школьникаш. Цар дег тIара дIайха моаршал телар советски халкъо баххийтарашкен венгерски кулгалхошкен. Хьаьший тIаэц лаьтта лелаздара министра Пал Лошонци.

Н. С. Хрущева, Янош Кадари, царна улувра нахе культура ЦIен помещене дIачуьхьех, хIаьта цига цар доттагIлен къамаьл а хул. Госхоза директора Роберт Бургерта дийцар боахаца исторе, из дегIаахара, цул декхарий хьакъенаьа. Госхозера партийни болх бувлаш къамаьл дир партиома секретара Янош Шаркезе. Советски делегацена керте латтар госхозера гIулакхаш чIоагIа довза гIерташ вар, цо хаттараш дора, хьехамаш телар. Госхоза оалхазараш лелалераша даькхача толамий лакха мах а бь, балха тIа цар дIахо а толамаш дахара лоаца баьккхар цо.

Къамаьлаш чакхдаьнначул тIехьагIа оалхазараш лелаеча шин ферме а говрий заводе а хилар советски хьаший. Говраш араккувлача гон тIа а ньаа хьатьеккар госхозе кхео дикагIча фух йола говраш.

Госхоз коллектива цIерах цун директора Н. С. Хрущевна совгIата арабски фух йола пхи говр елар шоаш дIаежа йолча тайпара. Н. С. Хрущева дег тIара баркал аьлар из совгIат шийна даларах.

Цул тIехьагIа госхоза диреце хьаший сийна шу оттаьдир. Тивадар Немешлакен Роберт Бургертен делегаце членашка дIадехлар памяти совгIаташ—областа горнякашкара шахтерски лампилташ госхоза значкаш.

Обед чакхдаьннацул тIехьагIа Коч яхача юртарча «Золотой колос» («Дошо кa») яхача кооперативагахьа ахар машиний кортеж.

ВЕНГРЕ ЙОККХИЙ РУБЕЖАШ

РЕЖЕ НЬЕРШ

Политбюро членалла кандидат, ВСРП ЦК секретарь.

Юрта боахамерча тха экономически политика формаш кийса хинной. Юрта боахама деча кулгала юкъе дIахорча шерашка хьалхашка латтача декхарашка хьежжа гIойленагIа дола хувцамаш хил а де йиш я, цхьабакъда, хIанз а, е укх гаргарча хана а лоадама хувцамаш кургдац. ХIанзалца а санна, керттера декхар долаш дус производственни кооперативаши пачхахьалкхен боахамаши чIоагIдела.

Къахьегамхой хьал-торо лакхьалар белгал да дальккхача даргдаш. Пятилетка хьалхарча кхаь шера кхы тIа а лакхлуш хьеной из. Алапех бахача накъа а санна, ишта ахархой а реальни алапи кхаь шера цкьатаррарча боараме 10—11 процент лакхденнад. ХIаьта эгтара дуккагIа лакхденнад из 1963 шера. Къахьегамхой Iалашбарен цар вахара боарам лакхбарен гIулакха оахош лелаеча политикера оаца юстара а классай практикера дIа а ньахкай социалистически общество эшараш производствал сидагIа дегIаухаш хинна сталински харцахьара положени. Оаха, цхьан оагIорахьара, бехача наькъа доходаш лакхъяьй, хIаьта вокх оагIорахьара — халкъо леладу предметаш хьаду производство, цар экспорта, импорти шерьяьй уж цхьан боарам тIа кхилийтар дукъа, товарашца нах Iалашбелга дуккалла санна, ишта дикалла а дайе тоадалийтар дукъа.

Дефицитни товараш геттара цIенитденнад халкъа Венгре укх тIеххьарча шерашка, хIаьта 1963 шера вIалла доацача дакъе дар дайна доацаш хула дефицитни товарац ца хилар. Халкъа боахама санна, ишта ийдераштa а пайдане гIулакх хилар укх тIеххьарча массехк шера мехка чурча торговле дика чакхдоахаш дола, [illegible] чакхйоалача хана лохдаьча маьхех товараш дохкилгах. Вахара боарам лакхбара гIулакха лелаяь экономически политика а цу тайппара кийса хилар ше бакъяьй цо.

МалагIа проблемаш я тхона хьалхашка латтараш, нагахьа санна 1961—1963 шерашка мехка халкъа боахам дегIаахара опыт лаьрхIача?

Юртбоахама производство дукха а сихагIа дегIаухилга вIаштIехьдаккха деза тха, юрта боахам дегIабоалабара дIахецаш дола ахча 1963 шера хиннача боарам тIа а дуташ. Берригача халкъа боахаме, цхьабакъда, эгтара хьалха промышленносте дIехо лакхъе еза технически прогресса темпаш. Промышленни производство хIанзалца ихачул дуккагIа дегIаухилга вIаштIехьдаккха деза къахьегама оссарле лакхъяра чотах. Тоаде деза доазол арахьа халкъа боахама торговли лелаяра гIулакхаш, тха къамаш производства ассортимент тIа-тIа кIезигьяла езар а, хIаьта къамо кийсой ассортимент шеръяла эзаш а йола тIехьа-тIайоагIача хана тхо дегIаахара закономерность теркал а еш. ГIойленагIа а кхоьехьа а йолча тайпара пайда эца беза капиталовложенеех, капиталовложеней цхьан единицана лоархIаш къаман доход хIанзачул дуккагIа дегIаухилга вIаштIехьдаккха деза.

Пхе шера план керттера ше лерхIараш, белгалъя цифраш кхоачашъярге, дуккхача хьале уж совъяларга а бодача кийсача наькъе тIа а.

Будапешт.

(1964 шера 31 марта арадаьннача «Известий» тIара).

Толаме кхоачашъергIолча наькъа тIа кьонай халкъа Венгре шоллагIа пхе шера план. Цунна тешал ду эгтара хьалха къаман доход цхьан хьерсам чу ерзаяро, къахьегам оссарле йолаш хиларо, наха ийеш лелаю хIамаши капиталовложенеши дуккагIа хиларо.

Нагахьа санна мехка халкъа боахам дегIабар массехк шу хьалхагIа хиннача гIулакхашка кийсача из гаьнна дуккагIа дегIаух.

Моах экономически дегIаахара хьалаш хувцара элилий ю шерлуш латтача дувен халкъашта юкъерча экономически барт-цхьоагIоно а вIаши деш долча экономически новкъостлен Совета доазонашкарча цун кердача формаца а, къонача цоза доIамерча пачхахьалкхенашпара бувзамаш дегIаахаро.

Моах экономически дегIаахарна цхьана хьле делла керттера ши тенденци хьакулгеи вIаши юзалуяалгеи. Царех цаI из да производство, товарооборот, капиталовложенеш, наха ийерца аьсамдоахилга, лелаш дьыча — экономически дегIаахара тенденци. ШоллагIа тенденци — из халкъа боахам комплексно дегIаахар.

Пятилетка кхаь шера чухь ВНР промышленни производство 26,6 процент дуккагIа хинай, хIаьта гIишлоений промышленностера производство — 22 процент. Мехка экономикера промышленноста удельни доаладц тIа-тIа дуккагIа лакхлуш хьаьхад. Нагахьа санна 1960 шера промышленносто (гIишлоений промышленностаца цхьана) 69 процент къаман доход енналле, 1963 шера 72 процент яр из.

Сиха дегIаух химически промышленность, белгала дьыча, дикка дуккагIа хинай искусственни удобреней, медикаментий, пластически массай, искусственни хьасе производство.

Пхе шера плана тIа а, хIаьта ишта тIехьагIа хиннача тха парте съезда решене тIа а оттадьаьа станкостроени санна долча машиностроене доакъой продукци шоза дуккагIа арахецилга, бувзама средстваш приборостроени дуккагIа хьелга.

Ерригa промышленность бIарча хьайцача паргIатта ала йиш я тхога, хIанз а из дIахо дегIаухаш хилар, цхьабакъда, хьалхагIа санна а ца ухаш, кхьча тайпара. Хьалхарча плане эттал хIанз ВСРП VIII-ча съездо къьстта дуккагIа тергам тIаакийта производства «дикалла хьоахамаш».

ХIаьта мишта латт гIулакх венгерски юрта боахам дегIаахарца? Пятилетка дIайолалуча цхьа практически чакхдьаьккхар юрта боахама социалистически хувцам белга. Нагахьа санна 1960 шера юрта боахаме вIашагIтехача ерригача къаман доходах социалистически сектора 74 процент енналле, 1962 шера из боарам 95 процентага кхоачаш лакхбеннаб. Юрта боахаме пхе шера плана эгтара керттера декхар да хувцам чакхбоаккхача а доккхий боахамаш чIоагIлеча а хаина юрта боахама производства боарам лакхлуйта. Из декхар дуккагIча дакъе кхоачашдь дьыннад.

Пятилетка хьалхарча кхаь шера тоалуш хьаенай юрта боахама материально-технически база. Цу юкъа цуга дIаххийтай ерригача капиталовложенеех 19 процент. 14 эзар трактор дуккагIа хинай мехка тракторни парк. 70 процент дуккагIа пайда ийнаб минеральни удобренеех.

Юртбоахама производствени кооперативей хьагьеха аьнча, цар боалама гIулакхаш тIа-тIа дуккагIа тоалуш латтаци хилар белгалдаккха мегаргдолаш да. Цу гIулакха тIехь дикка боккхача лоархIаме хилар кооперативай материальни безам совбоалаш йола тайп-тайпара формаш укх тIеххьарча шерашка шерьяр.

МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО

Свет

Арадувл 1923 шера денз

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхерча Советей Министрий Советей орган. Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

№ 41 (2898). | Шоатта, 4 апрель, 1964 шу. | Мах 2 кап.

Кхоане гаргакхувлараш

ХЬАЛХАРЧА МУГIАРЕ

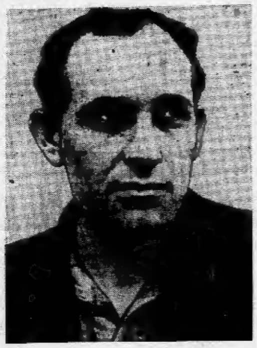

Грозненски крекинг-завода № 9-10 йолча установка коллективо коммунистически къахьегама сийлен цIи лелаю ши шу совгIа хала я. Установка технологица доаш деннад сийрда продукташ арахецара бетта план 28-ча апреле кхоачашъе. Цу даькъе къьстта дикка къахьегаш ба установка комсомольцаш, уж ба 60 процент совгIа. Цар болх кийса вIаштIехьбаккхара дикка къахьийтад установка комсомольски организаце секретара Сарафонов Анатоле.

Болх йистебаьлча установка коллективо шефал деча школе вахе берашца беседаш еш хул е установка пентазета кийчлеш тиша аьлн гулдеш хул из.

1963-ча шера Грозненски дешара комбинате дийша ваьлар Анатолий. Слесара пхелагIа разряд а йоаккхаш тIехника дIаелар цо экзаменаш. Коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи лелаеш ва из. Цу цIеро цунгара дIадехар лакха да. Из дика кхета а деш хIара смена норма 125—130 процент кхоачашъю цо. Установкерча рационализаторашта юкъе дикагIа лоархIачарех цаI ва Анатолий. Цо балха юкъейийхьай массехк рационализаторски предложени, цар пачхахьалкхенна бIаьш соммаш ахча пайда баьб.

Б. МАКАРЕНКО,
крекинг-завода № 9-10 йолча установка ноакхагIа вола оператор.

И. Пленна сурт.

СИЙРДА НИКЪ

Тха нефтемаслозаводе нагахьа болхло вац ноакхагIа вола оператор Белозеров Илья Никитович на вовзаш. Из тамаш е хIама дац. Хьинаре къа а хьегаш общественни балхах цо дика дакъа лоцарах воаз из берригача болхлошта. ДукхагIа волча хана сийлен доска тIара Iодалац цун сурт. Миччча хана а шийцарча болхлошта новкъостал де кийча ва из. Нахаца чIоагIа Iьмерза ва из. Белозеров, цудукъа къамие санна массане а сий ду цун.

Дукхьашка балха вахар из крекинг-заводе. 1935-ча шера Грозненски нефтеучилища школа йисте а яьккха ше цу заводе балха вахача хана хьабеча балхах дика кхетацар со кхаш дуац цо. Цхьа-ши бутт балалецьа дика кхетайор шай балха говзал. Хьалха латтарашта юкъе а волаш цига операторалла болх беш дар шу а даьнча 1939-ча шера тха нефтемаслозаводе балха веннав Илья Никитович. Ше тха заводе балха венача укх 24 шера итташ керда балха баьхкача болхлошта шай говзал дIаIомаяьй цо. ХIанз цо Iомабаь болхлой цо ше санна дика къахьегама толамаш доахаш хьинаре къахьегаш ба тха заводе. Царна юкъе ба технологаш из. Гаманюков, Усастов, иштта кхы дукха бараш.

ТIехьашкаьа юхахьежача чIоагIа дог тIоадоаккхаш ба цо хьабена къахьегама никъ. Нефтемаслозаводе из балха веча дехе дика къахьегарах итташ сийлен граматаш еннай цунна, иштта цунна еннай Ленина орден, Къахьегама Шеча Байракха орден, шиъ медаль, иштта кхы дукха совгIаташ.

ДIадахача шера коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи елар цо. Белозерова. ХIанз боккха къоеам лоаттабеш я цо кулгалду бригада коммунистически къахьегама сийлен цIи яккхара. Цу дакъе хьинаре къа а хьегаш укх шера хьалхарча квартала план тIеххкоачашдьай цо. ЦхьоалагIча май сийна яхье а яьна апрель бетта план хаьая дукха хьалха кхоачашъе лош деннад бригада болхлоша. Хьалхашка латта декхараш кхоачашдара бригада бола дика вIаштIехьбаьккхаб Илья Никитовича.

Б. ЧИБИСОВ,
нефтемаслозаводан № 10 йолча установка ноакхагIа вола [illegible].

И. Пленна сурт.

ТАСС-а ХОАМ

«ЗОНД-1» СИГАЛА ЯХИЙТАЙ

1964 шера 2 апреле сигала гIолла гаьнна планеташта юкъе лелаьваш дара космически система шаьръяр дукха Советски Союзе эксперимента лаьрхIа сигалъяхийтай «Зонд-1» яха автоматически станци а тIайоаш йола дукха лагIаш дола ракета-носитель. ЭргаIьккха тоаьлча ракета-носителa тIеххьарча лагIа юкъерча орбита тIа хьаьккхай еза Лаьттан искусственни спутник, цул тIехьагIа сигален арене юача еза, ца чаккхьечейте а цу спутника тIара дIакхьаьстар «Зонд-1» яхача автоматически станцега шоллагIа космически скорость дIа а хайта. дахча лоархIамашта гаргга йолча наькъа траекторе тIа из яьнна йола космически ракета.

«Зонд-1» яхача станце тIара аппаратура бола бе йолайолийт гIетта лелаш ниъ бара программага хьежжа автоматически, хIаьта иштта Лаьттара хьалтелача радиокомандица а.

«Зонд-1» яхача станцеца массехаза бувзамна сеанс оттайир.

ГIетта лелача автоматически станце зем бойхалгеш цуъ траекторе параметраш белгалъелген бустам боахача къаьсттача комплексаца кхоачашду Советски Союза территоре.

Хьачуухьа хоамаш къаьсттаду координационно - вычислительни центро.

ДIАДУВШ ЛАТТ ЯЛАТ

БIаьсти дув нлатаж дIадувш латт Наурски производствени управлене «Ше байрак» яхача колхозе. Дика къахьег механизатораша. Лоацача хана 700 гектара тIа тIоалал дIакъовларе мацха баьккхаб, 230 гектар лаьтта аьлад цар. Уж балхаш деча дене шишша нормаш еш къахьег коммуниста В. Гришина.

ХIаьта горох дIаюча доккхий толамаш доахаш ва С. Сулейманов. Шин дийнахьа 70 гектара тIа горох дIайийра цо.

А. И. Фельцова кулгалдеча бригаде а дика лел вIаши эбаькени горохи дIаюш дола балхаш. Укхаза дика къахьийгаг трактористо Д. Рязанова.

П. КОВАЛЬНОГОВ.

МАЯ СИЙНА—КЪАХЬЕГАМА СОВГIАТАШ

КЕРДА СКВАЖИН

Цхьаккха минут къахьегама ха зехьо йоа ца еш хьинаре къахьегаш ба «Старогрознефта» НПУ лелкдаьттахой. ЦхьоалагIча мая сийна яхье яьннача Мартынов Сергей кулгалдеча вышкашта монтаж еча бригада дика къахьегама толам баьккхаб укх денношка. Хаян-Кертерча № 35 йолча скважина вышкана планах лаьрхIачул ши ди хьалха монтаж яь иннай цо бригада. ЦхьоалагIча мая сийна цар кийчдаь къахьегама совгIат да из. Керда скважин болх бе дIайолалургья укх деношка. Вышка хьалаеча къьстта дика къахьегарца белгалбаьнна ба М. Симонов, С. Абдулкадыров, М. Юсупов, газосварщик В. Комаров, иштта кхыбараш. Хьалхашка латта декхараш дика кхоачашдара укх бетта шоай хьинар ебдь къахьегаш ба уж.

А. ТИЩЕНКО.

БАЬЦА ДААРАШ ХЬУБКЪАДЕРГДА

Грозненски производствени управлене «Новый быт» яхача колхозе кхейолча культурашка баьца дааращ кхеду. Укх шера 135 гектара тIа кхеде лаьрхIад уж колхозо. Баьца дааращ кхеадара 4 бригада вIашагIтоьлай.

Баьца дааррий хьуаькъл лаьккхбар дукха бригадашна кхай тIа хуларгIа 2800 тонн шардаьхи кхо. ХIаьта дIахо йодача хана подкормкана лаьрIа тоеперйолаш 400 центнер минеральни удобренеш я карга. Де дезача балхий накъа къаьстта хIара культура технологически картаца оттадьа.

Иштта дика болх вIаштIехьбаккхар торо хулийтаргья колхозе хIара гектара тIара 133 центнер баьца даараш чуэца.

Иштта дика лелаю колхозе кхаьнола баккаш а, 2334 гектара тIа гурахье дIалийцача кIаьнев чукхаш подкормка яьй. ТIоадаб дIакъовлара мацха баьккхаб. 35 гектара тIа хьайбашта лаьрIа вIаши эбаь кени горохи дIайийнай. ЦхьоалагIча мая сийна доккхий толамаш даха лаьрхIад колхозоша.

П. НОВАКОВ.

Нaьсарен № 3 йолча хIамаш тегача участка коллектив ЦхьоалагIча майна сийлена накъа яхара къахьегама дика толамаш доахаш я.

Укх шера план хейал хьалха кхоачашъера яхье яьннача коллективо цхьоалагIча квартале валови продукци арахецара план 106 процента товарни продукци арахецара план 115 процента кхоачашъяьй. Плана совгIа арахийца продукци ши эзар сома мах я.

Шьпипехьа а кхоачалуш мотт йай-хьогI укхаз лелаш лулущ, санна шера парма ула сибирски тайга — боараш боашаш дукха я цун гахаш. Хьу — яраш тайп-тайпара хIамаш оаттаяьш я, шоллагIа долча гIанда-горе дешн дахьенна химически переработка ярах хьахулача продукташка дIашлоачаш.

Тайгерча ганих бизе пойда хьашар дукхьа Iаласьмате доккхий гIирсаш хьалду Къулбехьел-Сибарегшен экономически райоле — Братски хьунапромышленни комплекс Байкальски целлюлози заводи. Дийелуш, дукхача бIьшерашка тхьайса аллачере сомайоалаш латт тайга. ХIанзенна а хьуна боалхее шера-шера 50 миллион кубически метр хьу хийтьо. Фаьлгашца юецача хьасатере цай йоккхий ганзаш камаьрша хIетал хьуно Сибарегlа керда вахар хьалдеш боахача хана.

Э. Брюханенко сурт. ТАСС фотохроника.

ДИКАГIЕИ ДУКХАГIЕИ

Къаьстта дика къахьег ин. Мальсаговаси Захароваси кулгалдеча «А» яхача сменацарча болхлоша. Царна юкъе ба Озоева Iейна, Дахильгова Аминат, Зязоева Хадишат, иштта кхыбараш. Царех хIаране смени норма 140 процент кхоачашъю. Иштта дика къахьегаш я Куриев Исраила кулгалду слесарий смена а. ХIара сменах норма 125—135 процент кхоачашъю «Б» сменацарча болхлоша Муцольгова Лизас, Могушкова Залоубина, Яндиева Маржана, иштта кхычар.

Мая сийна укх бетта план 115—120 процент кхоачашъе лерхI участка болхлоша. ХIанз къахьегама темпаш лакхъеш ба уж.

П. СМИРНОВ,
Назрани промышленни парткома инструктор.

Горох дIайийнай

ВIаштта массеки шу да тха отделене горох дIаюш. Из культура кхерра дика опыт Iоеяьй оаха. Масала, дIадахача шера хIара гектара тIара 20 центнер горох чуийцар отделене къахьегамхоша.

ЧIоагIа лоархIаме да из бIаьстан юхьае юа культура ха па тулийташ дIаер. Цудукъа укх шера болаш бола вна тIа а балийта сихха тIоадал дIакъовлара мацха баьккхаб отделене горох дIаюергIолча лаьттан тIа. Лаьттан кийчдешийтьа а цхьатарра горох дIае йолай оаха. Низа хьинерч на кхаьлеш денна 18—20 гектар дIаюш 100 гектара тIа горох дIайийра трактористаша М. Темирбулатова, Ш. Адамова Х. Радуева, сеяльщикаша А. Юсупова, А. Эскиева Л. Гадаева. ХIанз чуна дIаюш я тха отделени.

Иштта дика дел кхьдола балхаш а. 1300 гектара тIа тIоалал дIакъовлара балхаш дь даьннад. Дика совгIаташ кийчдеш латт цIей сийна отделене механизатораша.

З. ДЗИАВАЕВ.

Шельо производствени управлене Гудермесски совхоза 1-ча отделене управляющий.

ПАРТИЙНИ ВАХАР

ФЕРМЕ ВЕРА АГИТАТОР

Балха ди чакхдаьннадар. Шальа производственни управлене Ленина цIерахча колхоза ферма цIеча уголоке хьачувоал агитатор Умханов Джарас. Цо кхеана Iуйрийна болх дIаболабалале хургйолча аргIанарча беседе хьех доаркаш. Агитатора дувцаргдар фуд хар лов наха.

Ер шу доалалуш доаркаша тIанийца социалистически декхараш мишта кхоачашду дувцаш хургда, йоах Джараса, деш дола къамаьл.

Кхы а шун балхаш дувпаргда производственни управлене викалаша. Цар чIоагIа лаьрхIа техкаб ферма болх...

Умханов Джараса еча дика чулоацам болча беседашка ладувгIа Iемаб доаркаш. Царна хов дергдар корта болаш къамаьл долга, доаркаша шоай декхараш мишта кхетаду а мишта кхоачашду а, управлене гIолла лаьцача социалистически яхье фермо маларгIа моттиг лоац цига дувцаргдолга.

Iуйрийна шоашта йиллача ханна тулбелар доаркаш.

— Кхоачамбоацараш хьоаха на далла доккхий хIамаш дац вайна карагIдаьнараш, хIаьта вай уж къайла а хьоргдац, — йоах агитатора. — БоагIача тайпара шоай болх ца беш бола скотникаш ба укхаза, Нагахьа ханна укх ханага даькача доахання йоагIгIаш йола рацион па хулийте доахаш бIаьстан юхье доц доладала тарлу.

Ферма-м хьалха латтачарех йоархIаш, ди тIехьа шура совйоахаш на йий. Цхьабакъда, шура дукхагIа яка а гIерташ дицдалийта мегаргдац хIанз детташ доапеи хIаьта из бахьан долаш доакъараш кIезигагIа дехкаш долеш доахан. Коммунисташеи комсомольцашеи чIоагIбе беза шоаш балха доттабу тIахьожам, кхагучабаха беза цхьадола доанаш дукхагIа дезаш вожаш гоама долаш бола болхлой.

Доаркай яхь шерагIа йоаржае еза, йоах агитатора дIахо. Ферме каст-каста хул колхоза партбюро секретарь Доктукаев Адам, колхоза председатель республика Лаьххехьарча Совета депутат нох. Муслуев. Уж хьож хIара доярка мел толамаш дахьад, ферма болхлошта новкъостал ду цар хьехамца а гIулакхаца а.

БIарзагIа дар дувна доладир агитатора. ЛадувгIарий безам сорбаьккхар. Хьажкхашта къамаьлаш долалу. Наха чIоагIа хала а хеташ белгалдоах кхоачамбоацараш, оасарде дикагIа йолаш къахьегара эша хьалаш хилийтар дех.

Къамаьл де доаш дех доаркас Айдамирова Мингас. Цо дийцар ше кхоабача хIара Iаттагара укх шера 3500 килограмм шура яккха лаьрхIа ше хилар.

Умханов Джараса беседо новкъостал дир доаркай хьинар айдара. Хьайбашта гIулакх деча дуалийта кхоачамбоацараш беседа хиннача шоллагIча дийнахье а деза дIадаха доладир.

АргIанара беседа массехк ди даьнача гIолла хилар ферме. Цун тема доаркаша шоаш хьалханьякха яр: «Вай мехка юрта боахама интенсификаци яр». Доаркаша дийхар дикагIа йолча ферма балхах лаьца шоашта къамаьл дар, «интенсификаци» яхача дешах шоаш дIаккхетабар, шоай колхоза интенсификаци мишта ергья шоашта дувцар. Беседа дика кийчъяь хиннай агитатора. Пудухьа наха боккхача безамца ладувгIар КПСС ЦК декабрьски февральски Пленумий решеней хьакъехьа дувцачунга.

Агитатораша еча беседашка баьннаб ферме. Къаьстта беседа яр къахьегамца коммунистически тIулакхаш хургдолаш болхлой хьалхлебара хетаяь. 22 саг ва колхоза агитколлективана юкъе. Царех дукхагIбараш коммунисташи, комсомольцаши, хьалха латта болхлойи ба. Чулоацам дика болаш беседаш ю агитатораша: Ильясова Жансаре, Ибрагимов Шарипа, Юнусов Вахас, Доктукаев Адама, кхычар. ХIара беседа бокъонца кийчъю агитатораша, специальни политически литература деш.

Беседаш еча агитатораша шоай опыт дIа-юха эцаш агитаторий семинараш ю партбюрос.

Дукха болхлой цхьана балаш беседаш ярал совнагIа, хIара къаьст-къаьстача болхлочуна а беседа ю агитаторанов. Умханова. Цхьайолча доаркаша къахьегама дисциплина телхайора, ферма заведующе ахар дацар. Умханова хIаранеца къаьст-къаьста къамаьл дир царца, хIаьта хIанз уж доаркаш лер тIа баьккхаб, кхыметтел ахычарна хьоахам тела а баьнааб.

ЧIоагIа терко ю агитатора гойтара агитаце. Дика кийчъяь фотомонтаж я ферме. Цо массаза а болхлой терко тIаувва, доаркаш балха хьакъехьа шоайла дагабувлийт.

Агитатора къаьстта бокхха лоархIам бу пенцарча деза йоазон. Ферме араоах «Доярка» яха пенгазет, «Сармак» яха сатирически листок, «Боевой листока. Цар тIа яздеча заметкаша дувц хьалха латтарий балха опытах, критика ю тIехьабусараша. Къаьстта дика пайда бола «Сармак». Цо чIоагIа критика ю шоай болх лертIа дIахьош боацача доаркашта.

Ферме каст-каста ю доклаш, лекцеш. Партийни бюрос вIашагIъеллай 10 сагах латта докладчикий группа. Цунна юкъе ва: механик, агроном, инженер, бухгалтер, колхоза кулгалхой. Партбюрос инструктаж ю докладчикашта, из хьеж докладий темаш сакъердаме, дукхагIа эшаш яраш, моттигерча фактаща ювалена хилийтар дукха.

Колхозе массанахьа а ханнахьа а араювл боевой листокаш. Гойтара агитаци кхы а дикагIа хиннай, каст-каста кул опыт дIа-юха эцаш йола агитаторий семинараш.

Юрта къахьегамхошта хьалхашка латтача декхарашка хьежжа массово-политически болх латтача моттигашка къахьегама гIулакхаш дикагIа лел. Масала, Ленина цIерахча юртбоахаме артела колхозкоша дIадахача шера хIара къахьегама денах 55 кепиг ахчеи 2 килограмм кпати ийцар.

Иштта дика болх беча агитаторех ваI ва колхоза кертера агроном комсомолец Умханов Джарас.

М. АЛБОГАЧИЕВ.

Грозненски химически завода газобензинови фракцей гергача емкосташта монтаж ль боалаш латт гIишлонхой. Синтетически спирт доаккхаргда пагарча бедалах.

В. Байдалова сурт.

ГIИШЛОНХОЙ ЯХЬЕ

Майна хьалхарча социалистически яхье а этта ди тIехьа дукхагIа къахьегама толамаш доах «Чечингсельстрой» треста СМУ-4 коллективо. Дезача цIей сийна цо дош деннад массайолча участкашка апрель бетта гIишлошьяра балха план 25 дийнакьа кхоачашъе, май бутт боаш эксплуатаце дIадала дезаш дола 12 квартира йола цIа, цу бетта хьалхарча дийнакьа дах хаккха, Катаямера 32 квартира йола цIа ханал бутт хьалха дIадала, иштта кхычараш. Уж декхараш толамца кхоачашдеш я хIанз коллектив. Къаьстта чIоагIа къахьег Базека прораб волча гIишлой участка къахьегамхоша. Цар дош деннад май дезача цIей сийна «Сельхозтехника» заказах хьаллеш дола 75 квартирия цIа ханал пхи ди хьалха эксплуатаце дIадала. Цу юкъе хьинаре дакъа лоац Кузьминов Алексей бригадацарча плотникаша: Гайдулаев Хаеолта, Маслюков Викторa, Петросян Петрос, Привалов Виктора бригадацарча штукатураша-маляраша Хамидулина Раисас, Привалова Лидас, нефтетехникума гIишлошъяра факультете дешаш йолча маляра, штукатурщица Манучарова Светланас. Дийнакьара балха задани 140—150 процент кхоачашъе вIашгIехьдовл царех хIаране.

Иштта дика болх беш я Хрусталев керте латта хозрасчетни бригада а. Тресте эггара хьалха вIашагIъеллача цу бригада коллективо йоккхий коталонаш йоах гIишлошъеча. «Севкавгипросельхозстрой» заказах 36 квартирий цIа хьалдеш йолча коллективо марта бетта хьалхарче денешка мара йоленна йоапдаше а хIанзле дика балхаш чакхдаьхад. Цу бригадаце яхье а ювлаш болх бу Новая-Катаяме 32 квартирий цIа хьалдеш йолча кьонача мастера коммуниста Умаров Шамсудина бригада коллективо. БIаь гаргга саг ва цига болх беш. Укх шера июнь бетта йисте а даьккха эксплуатаце дIадала дезаш да из цIа, цхьабакъда шоай мел бола низ тIабахийта къахьегарца Шамсудина бригада болхлоша лерхI ханал бутт хьалха дах даккха.

Кхы а дукха я СМУ-4 коллективо укх шера йисте а яьха эксплуатаце дIаяла лерхIаш йола гIишлош.

Д. АМАРОВ.

БИЪ БЕТТА ПЛАН—10 ДИ ХЬАЛХА

Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода установкай коллективаша шерра социалистически яхь йоаржаяь Цхьоалагlча майна сийленца накъа яхара Яхье яьннача коллективай хьинар денгара-дейга совдувл.

Къаьстта дика къахьегарца белгалъяьнна я нов. Пицхелауре кулгалду коммунистически къахьегама сийлен цIи лелаю № 25-2 йолча установка коллектив. Укх шера хьалхарча квартала план 27-ча марта кхоачаш а еш плана совгIа бIаьш тоннаш мехкдаьтта продукташ арахийнай цо укх шоллагIча квартала чотах. Март бетта план а 109.2 процент кхоачашйир установка технологаша. Къахьегама оасарле дика лаккъеш, арахецача продукцега дIабода мах лохбара чотах хIанзлехьа цар пачхахьалкхенна кхоаь ахча итташ эзараш сомаш да.

Дезача цIейна накъа долхаш къахьегама котало яккха дош деннад установка болхлоша. Цар социалистически декхараш тIайийпах валови продукци арахецара биъ бетта план 20-ча апреле кхоачашъе, юхедисача итт дийнахьа май бетта чотах бIаьш тоннаш продукци арахеца. Хьалхашка латта декхараш дизза кхоачашдара хIара смена норма 110—115 процент кхоачашъеш дика къахьегарца белгалбаьнна ба технологаш А. П. Митюк, П. А. Клевцов, Н. А. Сафонов, машинист А. И. Бакиров, иштта кхыбараш.

М-С. ЧАХКИЕВ.

Къахьегаме хьалхара

Шерра социалистически яхь йоржай укх денoшка барзкъаш тегача 5-ча фабрика цехий, бригадай коллективашта юкъе. Мая дезача цIейна сийленца накъа бахара шоай къахьегама соагIат кийчду цар.

Хьалхарча квартала валови продукци арахецара план фабрико тIехкхоачашъеза хьинаре дакъа лаьцар мастер Бельгисова Светлана керте йолча коммунистически къахьегама бригада коллективо. Кхаь бетта баь болх лаьрхIача фабрике хьалхара моттиг яьккхай цо, хIаьта къаьстта аьлча марта цхьан бетта 132 процент кхоачашъяьй къахьегамхоша продукци арахецара план. Шеко яц Мая хьалхарча яхье а коллективо кхыча бригадашта ка лург на хилар.

— Бригада кулгалде Бельгисова Светлана яьцца йолча хана тIехьаюсарех яр тха бригада, — йоах браковщицас Андреева Иннас. — цхьабакъда, хIанз шоайла чIоагIа товш, безаме къахьега диг доагIаш ва массана а. Балха нормаш тIехкхоачашъю хIаране.

Вакълув Инна, къахьегамхоша чIоагIа сий да а ду кьоначе бригадира Бельгисовай иштта дика ка а йоалаш къахьега шоаш по Iомабарах.

ХIанчул бархI шу хьалха эгара лехерча балхашкара йоланна Бельгисова хIанз коммунистически къахьегама бригада бригадир я. Ростовера ейтача промышленноста техникум а яьккха хIанз Ленинградерча ейтача промышленноста институте заочно дешаш я из.

Иштта шоай говзал кхы а лаккъяра низ ца кхобеш къахьег хьалха латтача бригада членаша. Масала, 1963 шера технологически техникум а яьккха укх шера Ленинградерча институте деша кийчлуш я бригада бракоашица а фабрика комсомола комитета секретарь а йола Андреева Инна, Москверча технологически техникум а кхоалагIча курсе дешаш я мотористка Коровина Галина, иштта кхыбараш.

— Дика коллектив я тха яр, — йоах бригадира Бельгисовас, — пишша-кхокхха балха говзалаш Iомаяь болча кхалнаха тIехь-тIехьа качество дика йолаш, дукхагIа арахец продукци. Цу тайпара дувц цо хьалхагIа дь даьннача баракъашта кара етта езаш хинна аьшк хIанз механизировании йолча прессаца еттаро коллектива къахьегам дикка аттача боаккхаш оасарегIен хиларах лаьца а.

Доккхий къахьегама толамаш доах акъа беш кхаь мешина тIа брах беш болча Зайченко Иннас, Деминова Иринас, Кузмичева Аллас, Николаенко Ольгас. Царех тIехьа па бусаш балха тIа белгалбаьнаб Хаджимурадова Зара, Нохч-ГIалгIай АССР Лаххехьарча Совета депутат Ушакова Мария, Вакарь Валентина.

Фабрикерча экономически школе деша а дешаш балхе дикагIа йола опыт Iомаеш лаккбу бригада коллективо шоай идейно-политически кхетама боарам.

А. ДОДОВ.

Цхьоалагlча майна сийленца накъа якара «Малгобекнефта» НПУ кхоалагIча промысла мехкдаьттахой болаш дог раьза хинна хьал а лаьца хьинаре къахьегаш ба Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода № 5 йолча цеха технологаш. Шей сийна шерра социалистически яхь яьржай цеха участкай бригадашта, сменашта юкъе. Цу яхье хьалха латтачарех я 6 — 7 кубови коксови батарея коллектив. Март бетта план 123 процент кхоачаш а еш, планал совгIа цо арахийца кокс итташ эзараш сомаш мах болаш ба. Цул совгIа электроэнерги, пар, кхыйола реагенташ кхоира, бедал кIезигагIа йоаяра чотах батарея технологаша пачхахьалкхенна итташ эзараш сомаш пайда баьб.

Планал совгIа семилеткаХ 30 миллиард сом мах бола продукци арахецара йолча Российски Федераце фонде а дикка дакъа лоац тха технологаша, — йоах № 5 йолча цеха воккхагIа волча инженера Живолупов Михаила. ДIадахача шера балха юкъе йихьача рационализаторски предложенеша пачхахьалкхенна баь пайда 48 эзар сом ахча да. Укх шера хьалхарча квартала балха юкъе яхьа езаш хиннараш 18 предложени яр, хIаьта кийчъяь балха юкъе йихьараш 19 предложени я. Цар а эзараш сомаш пайда баьб.

Шей сийна апрель бетта план 4 — 5 ди хьалха кхоачашъе дош деннад батарея технологаша. Планал совгIа бIаьш тонаш мехкдаьтта продукташ арахецаргъя цар. Цу паькъе ди тIехьа хьинар совдоахаш къахьегаш ба технологаш И. Муртазалиев, С. Велибеков, В. Горбатова, иштта кхыбараш.

Сурта тIа: батарея начальник Чутобров Васалийа (аьрдехьар вар) технологаши беча балха схема га кьожаш ба.

Б. Костоева текст.

Ц. Пливва сурт.

ВАЙ НИКЪ—ИНТЕНСИФИКАЦИ

«Нийсархой — республика кьона ахархой — тIахьех оаха лаьттана химизаци яра, хьувкъам лакка боаккхаргболаш кхаш тоадара!» Комсомола тха Шальа производственни комитета комсомольцашеи кагирхошеи баь из тIахьехам чIоагIа хьаллаьцаб Урус-Мартана производственни управлене кьонача ахархоща. Тхон ужи вIаши юкъе яхь лоаттаеш да. Кхашкара шера шозза хьувкъам баккхара хетаяь комсомольски собранеш ю колхозашкеи совхозашкеи. Цу собранешка ух коммунисташи парте боацараши, хIана аьлча цу собранешка дувцар массане а юкъара гIулакх да.

Цу собранешка дувц удобренех, кхоанарча планах, хIаьта иштта балха тIехь дийнача гIалатех, уж кхы хургдоацаш де дезарех. Ленина цIерахча колхоза керттерча агронома дийцар Татуев Хьусена бригада опыта низах, цунах хьаьнъалца пайда эцарах даргдолча беркатах. Эггара вогIа хьувкъам баьлар гектара тIа 80 килограмм мара селитра па йиллача. Цига гектара тIара 160 центнер мара яланзар. Иштта ба цу лаьттан витаминех боала пайда. Цу тайпара, саг дIатешаве па везаш гуш да удобренеша луш дар.

Комсомольски тIахьожам а лоаттабеш удобренеш кхашка яхьа лаьрхIар оаха, уж кхашка кхьара балха механизаци йир. ВIашагIа а теха агрохимически кружокаш болх бе йолаелар, звеньевойш, поливальщикаш, механизатораш Iомабир. ХIара совхозе болх беш я академика Т. Д. Лысенко методах кхок лаьттев вIашагIъадеш яь компостащ кийчъю кагирхой ударни звенош, цар укх шера 20 тонн компосташ кийчъергья.

«Дружба» яхача совхоза звеньевойс, «Джалка» яхача совхоза бригадира Джамалаева декхар тIанийцад доккхача лаьтташка чIоагIа хьажкIаш хьувкъае аьна. ХIанз цар хьинаре къахьег уж кхоачашдара тIехьа. Цун новкъостий а кхы вокхарел тIех хьалаш дац. Царна тIехьакке декхарийла ба управлене беррига кьона ахархой. Из дерг а да. Дика техника, лаьтта да, хIаьта удобрени соаккарчул 7-зза дукхагIа йиллай, вешта аьлча 4695 тонн. Толам латт цу удобренех бизза пайда эца харах. Парте еча йоакхонна жоп лургда оаха юртбоахама культураш дикка хьувкъаярца.

Э. ИСАЕВ,

ВЛКСМ Шальа производственни управлене комитета секретарь.

ВЫСТАВКА ПРОИЗВОДСТВЕННИ УПРАВЛЕНЕШТА

«КПСС Центральни Комитета февральски Пленуми Нохч-ГIалгIай АССР къахьегамхой декхараш» яхача темах кийчъяьй краеведчески музея коллективо республикерча производственни управленешта лаьрхIа йола иллюстрировании выставка. Пленума материалашта пропаганда е, уж къахьегамхошта дикагIа дIайовзийта лаьрхIа кийчъяьй из выставка.

Выставка хьаелдалу февральски Пленума балхах йолча информацеца. Новкъоста Н. С. Хрущева портрет а цо Пленуме яьча докладa тIара юрта боахама производствана интенсификаци яра хьакъехьара цитаташ а да хьалхарча плане. Укхаза да Пленума материалаш тIайола брошюраш а.

Февральски Пленума решенеш кхоачашъяра хьакъехьа республикерча къахьегамхошта хьалхашка латтача декхарашца ювзанна йола моттигера материалаш йолалу юрта боахама продукташ йоахилга лакхдар хьахьокхаш йолча диаграммаца.

ДIахо выставке я Пленуме белгалбаьча кхаь лостама — химизаци, хиш дехкар, комплексни механизаци — хетаяь йола материалаш. Фотографеш тIа а диаграммашца а хьакъехка да кхашка минеральни удобренеш ехилга, юрта боахаме авиацех пайда эцилга, цу ларда тIа кхашкара хьувкъам лакхлулга.

Кхашка хиш деккара хьакъехьара доц хувцача разделе республикерча хиш дехкача лаьттай карта да, хий деттача установкай фотографеш да. Иштта укхаза я хьайбей продукташ йоахилга лакхдар хьахьокхаш йола диаграмма. Дукх доаккхалга дукхагIча даькъе коа тIара оалхазараш дебадара ларда тIа хьахьокхаш да Ермоловски птицесовхоз тIайолаш дола фотографи.

Укхаза хьахьокха да «Хьувкъам — лаьтта доацаш» яхача раздела хетадь. Цу тайпара «Красноармейский» яхача совхозе нохша доакъар кийчдеш хилар хьахьокхаш дола массехк фотографи.

Комплексни механизаци ерга хьакъехка да выставке хьайбай боахама хетадьча массехк фотографеца: доакъар ферме дIачIагIкхахьара, доахан деттара механизаци яр. Сунженски производственни управленерча «Победа» яхача колхозе комплексни механизаци яр бахьан долаш даьхадоккхий толамаш хьахьокхаш диаграмма а я укхаза.

Йоккхача плане хьакъехка ба выставка республикера юртбоахама производства мажаш.

Цхьайтта экземплярах кийчъяьй выставка материалаш, хIаьта укх денoшка производственни управленешка, нига юсаргйолаш дIаяхьийта кийчъа а латт уж.

Выставка кийчъяьй музей Iилман болхлочун А. И. Диткова хьалхаленца.

С. СУЛТАНОВ.

«СЕРДАЛО»

2-гIа агI, 4 апрель, 1964 шу.

ДЫ ЛЕЛАБЕРЕХ ДОЛА БАКЪДАР

Мархгех доалача зенах-зулмах лаьца къамаьл дир аз февраль бетта Грозне станце товарни контора болхлошца. Со къамаьл дах ваьча цхьан зIамигача саго хаьттар соге: «Дына дукхьал хIенад шо? Цо цхьакхта во хIама мича ду», аьнна. Дукха дувца дийзар са цунна из дынах доалача зуламах дIакхетавеш, дына керте латтараша нах Iехабеш леладеча гIулакхех.

Дынен социалистически морaль цхьа тайпа а яца уйла чIоагIа йьржа я хIанз, къаьстта ды лелабеча наха юкъе. Дынов Iилмон ахар вIаши дужаш да яхача уйланца хIанз а дынах хьаханза бола нах туьлабе, дын реакционни чулоацам къайлабахьа гIерт дына керте латтараш.

Факташта харпле хац, цар ше мадарра дуац хIама.

Киргизе вахаш вар Джавар-Алиев Баудин яха саг. Кхо бер дар цун. Барт тайна а торо болаш а деваз бар цун бараш. Из ше а сесаг а ды лелабеш бацар.

Ше ваьча Нохч-ГIалгIайче цIавера из, Керда Алды яхача юрта ваха хайр. Беш болх а боацаш, пенси а ийдеш вахар Баудин. Цу юрта вахар Баудина гаргара волча мурдий тхьамада Вахабов Аьхмад. Баудина гаргатеIа а цунна мурдий гIулакх могале а волавелар из. Мурдашта юкъе ваха тигацар Баудина. Бакъда иштта этта юхабовларех бац мурдаш. Дукха дийцачул тIехьагIа дIакаравахар царна Баудин, чIоагIа мурд хилар цох, зерате а ухаш, ше волча зерат а кайташ.

Ламаз деш воалла цийй да бIаргавайнача Алика аьлар:

— Тхога хьехардоша йоах даьш вац, дынах теша мегаргвац.

ЭгIазвахача лас вунча кхоачаьеш йийттар воIа.

Мархий бетта хкийначар метте бераша а марха кхоабаш моттигаш ийсъеннай дынах тешача наха юкъе. Марха доле бер деша ца додаш цIагIа дус. Бераша шоаш деш дац из, пар даьннаш деш да из.

Новогрозненски яхача поселкера мурд вола Шахтемиров Iалаудин зерате а хинна чувеча цамогаш хилар. Ший дегI кхо ца деш шоакъ йоагIаш деча зикаро мишта дергдац лазар! Из иштта цамогаш хилар валах лечкъа а деш, мурдаш шоаш «дарба де» баьлар цунна. Цар даьча «дарбах» вгIавир Аьхмад. Дукха къахьега дийзар лерий из саг мурдашта бера а ваьккха, психиатрически больнице вохийташ.

Ды, моллагIа бале а, кераста, бусалба нах Iехабеш ба. Цунна керте латташ бола нах хьалхагIа харцахьара, во, бIеха гIулакхаш леладаь нах ба.

Гудермесерча баптистий община кулгалхо ва Прокофий Георгиевич Голубовский. Из Даьхе езда саг во, хIанз ды хьал а ийца лел, нах Iехабеш. Фашисташа Ставропольски край дIалаьцача хана, цигарча Владимировски яхача станице староста хиннав из. Цу сектана юкъе чIоагIа дакъа лоацаш волчо, хIанз машиннаькъвлой больнице фельдшерал болх беш волча Максимовца цхьана фашисташа тоцаш техха боабаьча советски наьха хIамаш ехьаш хиннав из. Цамогаш вола саг волча ше вийха моттиг найсъелча, цунах пайда эц Максимова шоай сектана юкъе нах чуозара.

Гудермесерча № 1 йолча школе сова дийцар е кIама. 6-ча классе деша ягIа Люда К. материальни моттагIлача хьал тIа хиннай. Из хоаш хиннадац школе. Дына керте латтараша шоай мэзашта юкъе эзай из йиIит. Дыно туьлабаьрашта керте латтача Александр Дмитриевич Виноградова цIагIа каст-каста аха яьлар из. 1956 шера венав Виноградов Гудермесе.

Ды лелабеча нахагара ши Iоадаьча акчах цIеноиш даьд цо. Ды лелабу нах ший цIагIа гулбе волавелар из къайлагIа. Цунга дукхаза а дIааьннадар далла гIулакх деш дола цIа дIаяздаь хила деза. Бакъда духовни образовани йола «святой да» ладувгIаш вацар шийга яхачунга. ший бIеха гIулакх дIахо хьора цо.

Люда «ялла лай» волча аха, цунна цIагIа гIулакх де, паа хIама кийчде йолаелча, хьаккашта вала гIертар йиIигаца дына да. [illegible]нг кхера а еша, из волча ца ухаш сецар. Бакъда, Виноградов дог дилла Iанзар. Цунга кхьакхташ яле, вIашагIкхета моттиг елка волавелар из.

Школа коллектива халла кIалхара яьккхар Люда мракобеса мугIараштa кIалхара. ЧIоагIа новкъа йолаш дийцар из дош городе бахача цеха шоаш вIашагIкхийттача. Виноградов республикера дIавахийта соцам бер нар.

Тамаше хIама да Люда деша яьгIача школа комсомольски организацена, пионерски дружинана, хьехархошта цу йиIига тIакхьачар хоаш ца хилар.

Дынаш тайп-тайпара дале а, цу массане а йоах, сага дегI мара, са деш дац. Из тешам чIоагIа пайдане ба моллагIча а дына керте латтараштa ды лелабеш болах туьлабара, цар чотах бахара.

Грознерча евреийски жугтий официальни йоацача община керте латтар Фридман. Цу «даьла лаьва» шоай дин культа боахам боккхаш-эцаш, базар еш лелабаьб. Талассаш (даьлaа гIулакх деча хана цунца корта къайлабоакх жуцташа), дын календараш, дын «безача наьха» суртащ дехкад цо. Уж хIамаш цунна ухийташ хиннай Пятигорскерча жугтий официальни йоацача общинана керте латтача М. К. Лейфера. Из базар ць даьккха ахча почтагIа Лейфера дIакхухьийташ хиннад Фридмана. Ший хьнах вола воша 139 сома Iехаваьа цо из деш. Цу базарах община рузкъах 45 эзар сом ахча лочкъадир Фридмана.

Ведане ваха мурдий тхьамада хинна Исрапилов цхьаннахьа беш болх а боацаш, мурдаша телача хIамаех ваьхав. Цунна кIезига хийттад мурдаша луш дар, хIаьта из цергара ннзагIа деккха йиш мичий. Царна хьалхашка ший сий лакха даккхарца мара дулургдолаш дац на. Уйла йина дагадехад цунна мурдаш чу а бовлабиь че е. Из дара ший кхоачам ца хиннача цо цхьан мурда гамаж а лочкъаь, цун дуах дуадаьд мурдашта, царца гамаж ейна да а волаш. Лелаш, хьувззаш, гамаж йигар Исрапилов волча гучадьлар. Иштача гIулакхах ше тхьамада волчара дIаваккхаьа нах Iехабьб цо.

Ший йоаца ха а эттаь воккха саг ва яхаш лелача, Энгени-Юрта вахача Абдул-Хаджиева а иштта нах Iехабу. Из цхьаннахьа бола беш вац. Укхазарча мурдашкара «довгIар» даьккха ваьлча, Казахстане а вахе, цигара а хIамилг ядь цо, уж гул а беш, царна юкъе дына къамаьлаш ду, туьлабу.

Иштта ба дына «беза» нах тIера дына кхоллер дIадаьккхача. Из доьза деза ды лелабераштa, уж дино туьлабарех чехкагIа мукъабаргболаш.

Коммунизм хьалъеш доалла вай халкъ бIубеца дола ший сийрдача кхоанега.

КПСС XXII съезда тIейийца коммунизм хьалъяра Программа сихагIа кхоачашъюлургья советски наьха политически сакхетам лакхбаларца.

Коммунизм хьалъяра керттерча декхарех ваI да верда саг коммунистически кхетамца хьалкховер. Из декхар кхоачашдеча чIоагIа новкъарле ю дына керте латтараша.

Вай дIахьалха хьоча новкъа тIа-тIа кIезигагIа хул дIаяхача замах юхедиса во гIулакхаш. ТIехьабисача наьха хьаьвдала дына керте латтараша деш дола доал дIадоалаш латт. Цудухьа ды Iилманца тоабе, тахананча хьалашца тарбе гIерташ шоай хур ду цар.

Дына духьалара хьовсам тIагIерта, даццанза, массанахьа лоаттабе беза.

С. ЭМИЛЬ.

ИНТЕНСИФИКАЦЕ ЛОАРХІАМЕРА ДАКЪА

КПСС Центральни Комитета декабрьски Пленуме тІеийцар йоццналгеш лоархІамгеш диллача шиъ тайпара кхы дьалхагІа да химиа химически промышленность сихха дегІайоалдара программа. ХІьта КПСС ЦК февральски Пленум хетаьър коммунистически общество хьалъяра оьшачарча деша — юрта бохама интенсификаци ера.

Ши Пленум — айхха шоайла віашн дувзадениа дола наре хьалхе ледара бала ши дакъа, Мехка йоккха хими хьяяра бергига йоккха лоархІам халкъа ХьалхІашка хьагуча а баьккха, царте къаьстта белгалбаьккхар юрта бохамера цун лоархІам. Юрта бохама еш йола химизаци — из а юртбохама производство чІоагІа-айсяга Іаладдергдоаш, боьъошца йола революций. Дукхьал химизаце боаккхаргба ваъ лаьттанцара белкхи хьайбаш бохами интенсивно дегІаахара наькъа тІа. Хими юкъайоаллдаро хьбела ерригача культурай хьувкъам сихха лакхбарга, хьайбаш продуктивность соьнкхьарга, къахьегама оксарле айярга, продукци единица яккхарга дІадодар лелхарга бола дукхьаларош тешанеиниц.

Лохе одха кена тих мехка юрта бохама еча химизаца кертерча лостамий хьакъехьа СССР юрта бохамиц министра заместителаца К. С. Назаренкоца хиина къамаьл.

Уж белгалдаха мегаргда шоайла віаши айхха дувзадениа а цаІ шоллагІчо дІаккхоачашдеш а долча кертерча кхаь наькъаша, аьлар К. С. Назаренкос. Уж да— лаьтта хьаьнда, дІайийне хІамаш зуламдерех лазарехи лораяр, доакъарош тоадар. Царех хІара лостам ше цхьаь хьанийцака а ба бокхача лоархІаме, хІаьта а царех кертербар—юртбохама культурай, къаьстта а ялата культурех хьувкъамаш лакхдар дукха лаьтташта химизаци яр, минеральни удобренеш еттар.

Из-м кхетадеш а да. Дерриге чудахьаш дола ялаташ чІоагІа алемахар — юрта бохам айбер дукха лоаттабеча къовсама юкъметтигера дакъа.

КПСС ЦК декабрьски Пленуме ше доклад еш нов. Н. С. Хрущева доаладир хими юкъайоллара ларда тІа ялата бохаме интенсификаци яр экономически гІойле хилар хьахьонкхаш дола бина лоархІамаш. Дерриге доаккхаш дола ялат 1870 шера йийтта—алхайета миллиард кунтега дІаккхоачадара, хІара гектара тІара итт центнер хьувкъам ххебеш хилча 233 миллион гектар дІае езаргья, хІаьта тхъаь итт центнер хьувкъам боаккхаш — 77 миллион гектар. Нагахьа санна гектара тІара итт центнер ялат доаккхаш хилча цхьан гектара лоархІаш дІадодар 51 сом 50 кепиги хургда, хІаьта ерригача 233 миллион гектар йолча, майданна лоархІаш — 12 миллиард сом.

ХІаьта цхьан гектара тІара тхъаь итт центнер хьувкъам боалаш хилча, тохаш йолча минеральни удобренеш ше центнерга дІадодара оагІе дола ялат чударга дІадодари а тІехьа лаьрхІеча цхьан гектара лоархІаш дІадодар 70 сомага 60 кепигаген кхоачаш дукхагІа хургда. Цхьабакъда, цудухьа 77 миллион гектар мара дІае оаш, хІаьта тІехька дерригга дІадодаш дер 5,4 миллиард сомага кхоачаш кІезигл хургда. Долче, гектара тІара тхъаь итт центнер йоалаш хилча 6,6 миллиард сом гІойлагІа хул.

Химизацех хулаш йола экономически эффект гуччахьа я. Бакъдар аьлча, массанахьа а цхьатар-м яц из, вешта аьлча минеральни удобренеш техаяр аьнна ялатий хьувкъам массанахьа а боаттІача тайпара совбаьккхац. Царех дукхагІа пайда боал кхоачамболлаш тІоадал йолча районашка.

Масала, Краснодарски крае цхьан гектара тІа тессача минеральни удобреней пхе центнерага совнагІа барайтта центнер ялата йолалургья. Усть-Лабински производственни управлене бохамашка гоадкв 80 эзар гектар долча лаьттан хІара гектара тІара 38,9 центнер гурахьа дуьча кІаш яьккхар. Иззал хьувкъам баьккхаб оахана хІара гектара лоархІаш 3 центнергара пхе центнерга кхаччалца минеральни удобренеш тайсандаь. Центральни черноземни зона кхашка тессача минеральни удобреней йиъ центнеро йиш хулийт хІара гектара тІара совнагІа 4—5 центнер гурахьа дуьча кІаш яккха.

Эффект йоккхе хуя УССР хьун-арен зоне гурахьа дуьча ялатех минеральни удобренеш техача а. Масала, «Победа» яхача колхозо (Кировоградски область) [illegible] лакхха хьувкъамаш доах, моттигерча удобренеех пайда эцаш а гуйранц кІа дІадийнача хІара гектара лоархІаш шиишна центнер азотни тукаш туссаш а. Йоккъал эттача 1963 шера 1241 гектара тІа гурахьа дийнача кІаш хІара гектара тІара 21,2 центнер яьар укказа, хІаьта цхьанцайолча бригадашка—кхьметтел 26 центнер а.

Минеральни удобренеша хьувкъам дикка тІатох РСФСР Іаьржа доацача лаьттай зоне, яькха лаьтташ долча Белоруссе, Прибалтика республикашка. Ала йиш йолаш да, цу районашка тайса удобренеш — ялатий а кхыча а культурай хьувкъам лакхбара хоадамболлаш йола фактор хилар. Юкъерча боараме минеральни удобренеш а тессаш (цхьан гектара лоархІаш кхоъ-пхиъ центнер стандартни тукий) цу районашка хІара гектара тІара 30 центнер гарга ялат дала йиш я. Цу зонаца геттара боккхача лоархІаме да мистача йокъуьча лаьтташта известковани оага. ГІеххьача боараме минеральни удобренеш а тохаш из йича лоацача хана шозза лакхбу ше гурахьа дуьча кІаш, бІаьстан юкъе дуьча ялатий, кхыча культурай хьувкъам.

Ялат дукхагІа лакхара доаккхий кхоачамаш долаш я Казахстан. Ялата культураш дІалоцаш дола дерригга лаьтта 17 миллион гектар да укказа. Кхьметтел цар хьувкъам лоадам боацаш лаьхбича а — цаІ-ах—шиъ центнер—мехка кхы тІа а 150—200 миллион пунт ялата дургьар.

Йоккха эффект лу Казахстана хиш дахкача лаьтташка тессача минеральни удобренеша. ХІакх республике цу тайпара лаьттан миллион 200 эзари гектар да. Укх шера царех 450—560 эзар гектара тІа ялата культураш дІадоргья. Цо йиш хулийтаргья 120 миллион пунтаг кІезигагІа доацаш цаат лакхха.

Целинни крае эттара йоккхагІа йола экономически эффект ала тарлу Іаьржан моллаш тІоа болча лаьтташка тайсача фосфорни удобренеша. Дукхача шерашка уккаэарча упрежденош опыташ ярах хьакхахьча даьнех, цахьаша лаьтта оахаш тессача суперфосфато (гектара цхьа центнер) кхы тІа а цхаь центнерга кхаччалца ялат лакха торо хулийт. Шоллагіча шера цу участкашкара дІадайна кІа ши центнер дукхагІа доал кхы удобренешца техача а. Долче, шиъ шера—гектара тІара совнагІа ши центнер. КІа дІадуьча хана мугІарчех кІезиг-дукха (гектара тІа 50 килограмм) фосфорни гранулированни удобренеш товсаро аьттув боаккх Целинни крае бІаьстан юкъе дІадуьча кІаш хьувкъам цаІ-ах — шиъ центнер лакхбе.

Даьча лоархІамаша хьахьоккхача тайпара, йоаттІача бесса агротехника а лелаеш минеральни удобренеш товсаро йиш хулийт цкъа дІаьзча ялата культурай хьувкъам юкъера лаьрхІача укх гаргарча шерашка хІара гектара тІара кхойтта центнерга дІакхоачабе, хІаьта дерригга гулдеш дола ялат — цхьа миллиард 730 миллион пунтаргга.

ХІаьзцаша вай дийнар кІа дар. ХІана массаш деш арга вай кхы тайна культураш лакхъара химически удобренеш луча пайдах. Дика пайда боал царех хьажкІашта. Укх шера ялатайна лаьрІа инеерІолча хьажкІашта лаьрІа хьошаергья 28 миллион тонн минеральни удобренеш. Уж кхоачаргья цу гІулакха дукхагІа аьттув бола климатен лаьттаци долаш йолча районашка: Украина малхбузени хьун-арени дакъа, Молдавени ССР, РСФСР центрально-Іаьржача лаьттай областаш, Къилбаседа Кавказе тІоадал йола районаш, дерригга хиш дехке лаьттаца. Агротехника дика а йолаш, дерттІа удобренеш тийсача фуалъльхача хьажкІий тхъаь итт — шовзткъе итт а хІаьта тхш лелаш хилча шовзткъе итт а кхы дукхагІа а центнер йоал.

КПСС XX-ча съезда цІерахе колхоза (Кировоградски область) шозза Социалистически Къахьегама Турпала А. В. Гиталова бригадо 1962 шера хІара гектара тІара 75 центнер фуалъльха хьажкІаш яьай. Цу тайпара хьувкъам бакхха аьттув баьинаб А. В. Гиталова органически удобренеел совнагІа, хьажкІаш дІаяьча хана хІара гектара тІа кхы а 0,5—0,7 центнер гранулированни суперфосфат дассарах.

Минеральни удобренеш тохаро 1964 шера йиш хулийтаргья кхы тІа а шовзткъа миллион центнер гаргга фуалъльхача хьажкІий яккха. ДІахо йодача хана хьажкІий кхашка тессаш йола химикаташ тІа-тІа дукхагІа хургья.

Геттара боккха пайда лу шекара свекла дІайийнача кхашка тайсача удобренеша. Укх тІеххьарча кхь шерара цуц хьувкъам беррига мехка гІойла юкъера лаьрхІача хІара гектара тІара 167 центнер хилар. Опыташ йича хьийхаьхача даьнеша хьахьокх, кхаччи удобреней хІара цхьан центнеро кхы тІа а хІара гектара тІа тхъаь яхкь — тхъаь итт центнер свекла кхее йиш хулийташ хилар. ХІаьта минеральни удобреней йизза комплекс (азот, фосфор, калий) кхашка тессача шакара свеклай хьувкъам 100 центнер лакхбе йиш а. Даьча лоархІамаша хьа ма хьоккхара, минеральни удобренеш къхьенльара нотах кхы тІа а лакхлуш бола шекара свеклай хьувкъам 1970 шера тхъаь кхойтта миллион центнерга дІакхоачаргба.

Химе пайна хьакара лу удобренеш еша из Іеш, зуламдерашцен оксарцеш къовсаш лоаттабара дола гора а. ДІайийна хІамаш лорар — юртбохама продукци дукхагІа яккхара бола лоархІамера кхоачам. Іалмахоша даьча лоархІамех, зуламдераша доадеш а лазараша тоахадеш а вай мехкагара дІадоала ялат 14—15 процент да. Ахчаца лаьрхІача из хуа, зетаргахьа, ила миллиард сом. Йоккха цифра я. Цун кертера бахьан — цхьанцайолча колхозашкен совхозашкен юртбохама культураш кхеяре огротехника во хилар, дІайийнача хІамашта зуламдераша, лазарашца, оксарца къовсам лоаттабу химически средствош кхоачамболлаш ца хилар.

ЧІоагІа доглоахийташ йола перспективаш хьелл химе лаьттан физически свойствош товара гІулакха а. Полимерий-структурари хьеерий новкъостаца массехк саьхьата структура хьае йиш я лаьтта цамцадоакхача моллашца оакха ма лу кІоарга лаьдала лаьттан тІоанах, хьае е юкъметтаоттае йиш я ташаме шиш шерц лаьттанца тІоадал хургйоа структура. Из бахьан долаш юртбохама культурай хьувкъам юкъера лаьрхІана итт процент лакхлургба.

Полимераша новкъостал лу лаьттана тІагІолла лоацадеила кховра дохадара, царех пайда эц аргІо дІадийна шекара свеклай, гидуртгий, кхача культурай фу дикагІа тІадалийтара. Къаьстта дика пайда лургба полимераша вай ца тоъаш а миххам хьеххаш а лаьтта доаьадара дукъале лоаттабеча къовсаме.

Хими боккха лоархІам болаш а хьайбаш бохаме а. Тайп-тайпарча химикатий новкъостаца совнаха йиш я доакъаращцара протеин, аминокислоташ, витаминаш, микроэлементаш. Биологически дикача препаратаца хьайбашка чІоагІа дегІ а лайт, уж сонд а доах.

Специалисташта хов, дегІах латаш йола протеинаца хьайбаш вовшача боараме Іалашдара проблема мел хала я. Вай колхозашкен совхозашкен хулаш долча доакъаращцара белок эттара дукхагІа хилча а 60—70 процент мара яц хила езачол юхе. Белодаш ца тоъаро совнагІа Іалашдете дукха доакъар дІадахийта дезаш кхоачаш. хьайбай продуктивность лохъяа, уж онладелийташ. ХІаьта мочевина, аминокислоташ, доакъара дрожжаш санна йола химически средствош доакъарий рационашта юкъеяхийтача доакъараш дегІах латаш хулаш 20—30 процент лакхлу.

Юртбохама хьайбаш бизавча кхоачамца кхабар хилац витаминаш ца хилча. ХІ[illegible] дукхагІа дола доакъараш тоьал уж йоацаш да. Цу тІа а хІана кийчдеча тайпара доакъараш кийчдаро а дукха витаминаш йоаю. Гучадаьнийд, доакъаращцара витаминаш совъахаро Іаьсий леш а цамогаш хулаш а хилар чІоагІа кІезигдела, 10—12 процент дукхагІа дулх тІаккхетийташ а хьайбай продукташ хьарга дІабода мах лохбеш а хилар. Кхы кІезигагІа лоархІам болаш дац хьайбашта макрой микрой элементаш хьувкхар. Цар новкъостал лу хьайбай продуктивность лакхйара, дукхача лазарех уж дахара. Доахнеки кош тІарча оалхазарашта уттаеча доакъарий рационашта юкъе антибиотикаш ихийтача Іаьсий кІоригаши кІезигагІа доа, хьайбай вер тоабу, продуктивность лакхъю.

Доаладаь масалашн лоархІамаш кхоачамболаш да аьнна хеталу хими юртбохама производство айира мел чІоагІа нна болаш средство я бІаргагора.

Хьаяха латтача Іалмаца бувзам а лоаттабеш лоацача хана лаьтта лелаярен хьайбай бохамерен къахьегама оксарле чІоагІа лакхъюлургья колхозашкен совхозашкен, хІаьта цар из лакхъе а еза дукхагІа ялат, дулх, шура, кхийола юртбохама продукташ мехка яла а еза.

г. Москва.

АГРОНОМИЧЕСКИ СЛУЖБА

ДІайийнача хІамашта эшарийн лаьттан свойствайн лоархІам а бещ удобренеш ниса тессара хІара колхозан совхозан новкъостал де дезаш я агрохимически служба, аьлар Ерригсоюзни удобренийн агропочвоведений Іамматохкама института лабораторе кулгалхочо, юртбохама іилмай доктора Н. П. Карпинске ТАСС-а корреспондентаца ше къамеьл деш.

Агрохимически служба кертерча деккарех цаІ — масса тайпа лаьттаща анализаш яра агрохимически картограммаш уттаяр.

Лаьттай карташта тийсса хІара уж тайпа картограммаш я дукххача колхозашкен совхозашкен. Уж я лаьттанца мел мистал, лелаш йола фосфор, калий и хьахьекхаш йола картограммаш. Цхьабакъда, дІахо хаддаза лаьттан-агрохимически анализаш яра болх бе безаш да.

Дика оттадаьча лаьттан карташа дукха ха йоакккхаргья, къа а лургдаш. ХІаьта агрохимически картограммай лоархІам массехк шу даьлча дІабола, хІана аьлча лаьттанна известковани яр, минеральни удобренеш тохар бахьан долаш хувцалу лаьттанцара мистал, хьаьна вещества делалга. Цудухьа юкъ-юкъа кердаякха еза уж.

Мишта кхоачашдергда из доккхеш лоархІамерен деккар, малагІа лабораторош я агрохимически анализаш е еза? Уж ейта еза йоккхийча, дика кийчъяьча зональни лабораторешка. Цу тайпара из болх віаштІехьбаьккхаве Іалашда йиш хургья анализаш оксарле йоккхагІа йолаш шоай хийнахьен чакхъяха, уж дера дІабода мах лохагІа а болаш дика чакхъяха.

Уж тайпа лабораторош віашагІйоххар гІойле и областной опытни станцешка е зональни Іалма-тохкама институташка, хІаьта цхьанцайолча моттигашка лакхерча дешара заведенешка а.

Лаборатори лекхаенийла я лаьттан образецаш хьаэцара, анализаш яра, лаьттех пайда эцарга бола картограммаш, рекомендацеш оттаяреш кийчъядеш болх чакхбоаккхалга Іалашде.

Балха оксарле лакха фу дича хургья дукха анализаш еш дечна? Цу гІулакха пайда яц потомш методаш, механизацех, хІаьта цхьанцадолча дакъе юкъ-юкъе автоматизаци ярах.

Масалана хьожаргда вай дола фосфор лаьттанца меллай хьажаш ши йоза анализ махье деза чакхъяллалца мишта хул. Ерригга операцеш дукхха цхьана ю. цкъа еш 100 образеца, поточность хуйит: цхьан болхлочо лаьттан нахесаш хьаэц, вокхо ма луче, лутт, фисар хьохк, кхоалагІвар — басар мел чІоагІа да а хьож, результаташ лоархІац а хул.

Лаьттанца фосфор меллай хьож электрофотоколориметраца. Ерригга анализ аь яьхара да хІара операци пихагІа чакхъаларах тайпа я. Уггаза минуташ мехь, еммаеш а хьае хьажа еза.

ДІахо йодача хана торе я анализа еррига процесс цуцна автоматизаци яре наькъаца дикка эраьккха тоаб.

Лабораторе чакхъюшка сеар цкъ анализ я: лаьттанца мел мистал, лела фосфор, калий я хьоцаш. Фосфори калийн меллай хьажара метод тайп-тайпарей селий лаьттанна тайп-тайпана я.

Уж кхо анализ ярах чакхбале йиш йолаш бац лабораторий болх. Укх гаргарча хана віаштІехьдаккха деза лаьттанцарча лелаш азота анализаш аьга. хІаьта цхьайолча лабораторешка — микроэлементашта а. ЧІоагІа лоархІаме да хиш дехцача районашцара лаьттанца мел тух да хьожаш даьи зем бехар. Цул совгІа, зональни лабораторешц деккарий да я доакъаращта анализаш е а удобренешта контрольни анализаш е а.

Укх тІеххьарча хенахьа удобренеш хІеенъараш ширче боарамаш оттадераш телаш хилча рекомендацеш кхашке хьча опытни бохамий производствени данийи ларда тІа техар, лаьттай генетически тайпашкен тайпай тайпашкен хьежжа, лаьттан-климатически зонашкен районашкен гІохва. Бакъда, из доча хана хьежавер лаьттанца хьаьна веществаш мелдий. ХІаьта дІаьз Іилмахоша йоах колхозийн совхозийн хьаьлдача хьалашка яьча агрохимически анализий данней лоархІам а бещ тесса еза удобренеш, агрохимически картограммах пайда а эцаш.

Лаьтташта еш йола дукхха анализаши бохамий агрохимически картограммаши къаьстта бокхача лоархІаме хул, нагахьа санна кхашка яьча опыташа нийсе а еш уж йоья. Нагахьа санна лаьттагІара тІаьльнача меллагІча баьцовгІана эшар фудха безам бале, из цу баьцовгІага шийга «хатте» деза. Ала дезаш да, кхашка яьча опытий даннеш белгталарча территоре шийра пайда эцеш лаьттан-климатически гІулакхашка дядлача цхьан тайпара долча лаьтташка а шийта ларрхІен мегаргІолаш хилар.

Ерригача пачхахьалкхене юкъа кхашка еча дукххача опыташта нийсса планах еш опыташ хила еза колхозашкен совхозашкен. Цо новкъостал дергда хІара районерн бохамен удобренеех пайда дикагІа эцв.

Цу тайпара еча дукххача опыташа гучадаккха деза, лаьттанна хьаьна веществаш мел хилча а удобренеех бохна пайда дукхагІа, юкъера, кІезигагІа мича хана хургба, малагІча юртбохама культурашта мелагІа тайпа удобренеш мел тоха еза.

Лаьтташтa паспортизаци ярца (лаьттан тайпе, цун механически состав. хьидараш), лаьттай образецашта агрохимически анализаш ярца цхьана еш хила еза опыташ. Эксперименташа дІадехаргда баьцовгІай химически состав Іомаелгеш, баьцовгІашa лаьттанцара мел хьоэнад дьаьчоп (хьувкъам лакхбу) хилар.

Дукххача бохамашка, эттара хьалхарча дегІаниа хиш дикка лаьттеш деранаш, лаьттанна мел тІеоалад я а хІаьта, йийча хица дацвача тукий режим мишта а не хьажича картографира жиеш тоабу. Агрохимически тІаьхьашкен новкъостал дергда хІана укх сахьате баьцовгІана ца тоьшо фуд хера а хІаьта мишта цу гІулакха оршаш дал дара а, масала, азот ца тоьаш хилча — азот тохара.

Производствени агрохимически лабораторош а хІана дукххача колхозашкен совхозашкен. ХІана юрта бохама химизаци яра гІулакха чІоагІа уйла тІатохийта хилараш, уж тайпа лабораторош, [illegible], дукхагІа хуьлье.

Нохч-ГІалгІайчен маякаш

Сунженски производственни управлене «Орджоникидзе» цІерачу колхоза шурй-товарни ферма болхошна еза а хетам йоцуш дикагІча доярка Хамхоева Ленкай цІа. Дика къахьегарах яьккхай цо сийле. Совца ше кхоабаш хиинача хІара Іаттагара плавай совгІа 600 килограмм шура яьккхай цо. Укх шера кхы а дукхагІа шура яккха дехкараш тІаийнад. ХІаьта хьалхарча квартала план тІехкхоачаш а яьй.

Май сийна лаьцача къахьегама вахте а етта низи хьинари ца кхоаеш къахьегаш я хІанз Ленка. Хьалхашка латта дехкараш кхоачандара кхетамца віаштІехьбаьккхаб цо шиъ болх. Дика кхоаб доахаш, даьнахьа шиъ меладу, цІенача лоаттаду.

ДІадахача 1963-ча шера 16 етт бар Назрановски производственни управлене «Ингушский» совхоза 1-ча отделене доярка Кортоева Аймас лелайош. ТІеххьоахашдаьд цо цийна хьалхакха лаьтта дехкар. Планах 700 килограмм яккха езача, 2490 килограмм шура яьккхай хІора Іаттагара. Укх шера дукьашка даха 10 бежан да цо кхоабаш. Царех хІаранегара 800 килограмм шура яккха лаьрхІад планах совха еар 500 килограмм мара йоацача. «Болх дукха а безаш, кхоачамбоацараш дІа а доахаш къахьегаш ца хилча торо хилац дика хьокхамаш даха, сай низ кхобергбац сайна хьалхашка латта деккар сийлагца кхоачашдара», — йоах Кортоевас.

МоллагІа бале а бе бен боцу, тешаме а хьинарца а къахьегама хилча віаштІехьдовла дика хьокхамаш даха. Цунга хьежжа доза сайн ца а. Беррига иззи хьинарца дІалуц къахьег Назрановски производственни управлене «Алханчуртский» совхозе болх беш йолча Дарчиева Тамарас. Хьаькхарч кхоабаш я цо.

Бутт баьлча даха кхо-бен бутт баллалца йолча хана дукха дІаяла лаьрхІа йола хьаккхий хурскаш кхоаб Тамарас. 340 хурск лелаю цо хІанз. ХІаьта шера 1100—1200 хурск чаккйоал цунга гІодла. Дика кхоаб хурскаш опыт йолча болхлочо.

ФУ ДИКА—ХЬУВКЪАМ БОККХА

Ерригача колхозашкен совхозашкен Іалманна карагІдьяннараш дикагІа йола опыта кхъехьолга, эттара дикагІа дола фу а тоссаш мара ка бода ялат а кхийола культураш а дІа ца кхага — иштта да КПСС Центральни Комитета февральски Пленумо хьалхашка оттадаь цхьа деккар. Ерригача юртбохама культурай геттара дика фун гибридаши шортта йолаш ба вай юрта бохам.

«Днепровский-90» яха цхьоалагІча поколене гибридни фу а тоссаш дІайийнача кхьажкІех хІара гектара тІара 110 — 112 центнер хьажкІаш яьар Каргалински сортоучастке. «ВИР-83», «ВИР-42», «Одесская-10», «Круг Грозненски» сортах долла хьалхарча поколене гибридни фу а тоссаш дІайийна хьажкІаш 60 — 70 центнер а йоацаш дика хьийтьар. Дерригача дунен тІа а цІа дІахевай вай республике дІадуьш долча «Безостая-1» яхача гурахьа дуьча кІаш. Кхьметтел ялат дикха ца хилача 1963-ча шера а хІара гектара тІара 24,6 центнер кІа яьккхар Сунженски управлене «Победа» яхача колхозо. Ха дика эттача шера-м 60—70 центнер а йоал гектара тІара цу кІах.

Юртанкарча къахьегамхой деккар да дикагІа долча сортах шорра пайда эцалга, цу сортах дола фу шоай бохамашка хьалкхе Іамалуяга, цар фоцдаш хьаелга, вешта аьлча семеноводства гІулакх дика віаштІехьдоакхадага.

Юрта бохамерча дикагІа болча къахьегамхой совещане Целинограде ше къамаьл деш Никита Сергеевич Хрущева аьлар: «ДІайийна хІамаш дика хьувкъам йиш яц семеноводство ца хилча, цІенхашта прогресс е йиш яц ядатий бохаме. Бохам культураш хьалхара эттара хьалхара белгалде фу дика хилар. Колхозей совхозей кулгалхой кхетам болаш хилар гойташ бола кхьа хьокхам ба семеноводчески бохам дика лоаттабе тоаш уж хилара. Йоккхоца хьесап де а хьыьгъад яца а доагІаш дезац да уж. ХІара колхозей совхозей чел эшар да дика семеноводства гІулакх віаштІехьдахкхара.

Ялата, масличо, бахчий культурай дикача сортах долча фуна колхозашки совхозаши Іадаацъара порядок чІоагІъей 1960-ча шера КПСС Центральни Комитетой СССР Министрий Советой. Цу порядках хІара колхозо совхозо віашагІйола семеноводческий бригада (отделене). Цу бригадана тІадож районх могадаь хуче кьувкъаьоцц долча фука бохам Іадашбара деккар. Формаша віашагІкякха семеноводчески бригадашш отделенеш е колхозашкен совхозашкен, цхьабоагьах, царех дукхагІа долча бохамашкен фу кьалкадаргья. хьадда участкаш а йоахац, дага дікъ-дикача лаьттан тІа из дІа а дуьш лу, из болх беш яраш молагІа йола бригадаш хул. Из бахьан долаш бизза бахкъашкаш хьабеха яьхкаш цхьа да вокхаш дуь долча сортах дола фу кхедаргa. Цудухьа шиъ кондиционни доаца фу хуьца дезаш е шоашкара эсала фу дІадезаш хул республика цхьайола колхозашк совхозашка. 1963-ча шера ше дІадийнача гурахьа дуьча ялатий фу пачхьалкхен ресурсех тІада дезаш хилар «Ингушский» совхоз. БІаьста дІаювргІодча ерригача хьажкІий фу арахьара тІада дезаш я укх шера «Назрановскийн» «Октябра 40 шу» яхем совхозаш. хІаьта горохa фу доацаш я «Джаеля» яха совхоза.

Эшшача боараме дика доцца, масса а фийг тІабаргІоаца фу дІаде гІертаж а Сунженски управленера цхьайола колхозаш. Іилмой практикой дукхача хана деза бакъдаь хьахьекхад тІадартдоаца фий гаш уши дола фу а тоссаш ялат дІадийнача гектара тІара чудахьаш дола ялат, дукхагІа фу тоссац из дийнадале а, 1-ча классах дола кондиционни фу а тоссаш дийначул 3—4 центнер кІезигагІа хулаш хилар.

Совцха колхозашкен совхозашкен хІае дІаоттаь горох 2,5—3 процент аьха горох а уш а. Акха горох уши хилча эсалагІа хул хьабоадаш йола горох. Фу доладара гІулакха лаьрхІа укх шера пачхьалкхен ресурсашка гІоала республике хьачуенай «Уладовский-208» яхача сортах йола 680 тоннa горох. Цхьабакъда, «совнаа хач бодх вай доацта из бала» яха хардахьара уйла хьадха а яьккха. шоашта хьожаьча бІаь тоннах 30 тонн мара дІа ца хьош ІайаЙ Грозненски управлене колхозашки совхозашки, дикача сортах йолча горохо 20 тонн дІадьа гуташ яц «Лермонтовский» совхоза даряцаш. Шоашта хьежаь сортах йола ерригга горох дІайайха аьнанц Шелковски Ножай-Юртен управлений колхозашки Назрановски управлене совхозашки.

Цераш яьлча колхозий правленешкен совхозий дирекцешки горохa фу шаькара гІулакх иштта тесса лакадаро хьаьтІадоагІача шера а дикача сортех дола горохa фу доацаш дага еддьау хал уж бохамаш, хІаьта моллагІа дола фу тоссаш дІайийначе горохца 3 процент совгІа акха горох хулийт; цу тайпара горох дІаера пайдена яц.

Колхозашкен совхозашкен дІаее шоай хьажкІаш хилар пачхьалкхен ресурсашкара эшар хийца хьатІадерое йиш хулийт ялата а ерригача а лаьрхІа дІаеш ерригга хьажкІаш хьалхарча поколенех йола гибридаш сортош фун а тоссаш дІае. Цхьабакъда, Грозненски, Шелковски, Ножай-Юрта управленен колхозашка совхозашкен геттара лекара лелалу хийца а хийца пачхьалкхен ресурсашкара фу дІадакъара балхош.

Шекара свекла фуна колхозашкен совхозашкен Іаладаргьара гІулакх чІоагІа кхерамерча хьал тІа да хІаьо укх сахьате. Шекара свекла хІее бокххе шлейфисар лоадама яь ил, цхьабакъда, аланах 600 центнер шиъа мара фу ца луш болча шекара свекла комбинаташкен фу хьечуда дезаш бола Нохч-ГІалгІай шекара заводо хьечуденар алхха 200 центнер фу мара дац, хІаьта из фу дІаде дезаш я Светличье метода хьа дора, хІана аьлча кхы из гоалойн віаштІехьдаргдац дІадалехьа цу фуца бе мел беза белх бен баьхха. Тайп-тайпара лазараш ца хилийтара а ЙишаогІашта мелла веш йола садоежна хІамаш ца латийтара а Іадаьмата боккха лоархІам болаш да дІадуьца долча фуна хинвахьа молкаш тахлага, фуна тохача хІирга зе деш йолча садоаьжача хІамашца къовсам лоаттабара боккхача лоархІаме да дІакуьча фуна гансохлерна дом тохар.

Вай республика юрта бохама къахьегамхошта укх шера оьалахаана даттараш доккхий деккараш да, цхьабакъда, иштта доккхий да пайде хьаэцна йиш йола кхоачамаш а. Царех доаккха бердан дала йиш йола цхьа кхоачам ба дІалохш йола еррига культурий районашта могадаь сортош гибридни фу а тоссаш дІаер.

А. СМИРНОВ,
[illegible]

№ 7—8 ЙОЛА «АГИТАТОРА БЛОКНОТ»

Кепа теха араьънай КПСС Нохч - ГӀалгӀай обкома идеологически отдело арадоахача «Агитатора блокнота» апрельски номер.

Белгалдоалача дезача денощта хетаяь материалаш я цу тӀа. В. И. Ленин ваь 94 шу дузача денна хетаяь я «Ленински идеяш котъялар» яха философски Ӏилмай кандидата Р. Дудерайна статья. 1-ча Мая хетаяь — «Дерригача дунен тӀарча къахьегамхой барт-цхьоагӀон цӀей» яха А. Авдеева статья, кепа йоазон Денна хетаяь — Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совета чуйоагӀача кепа йоазон управлене начальника Н. Шипулина язъяь «Вай парте ира идейни герз» яха статья. Иштта номер тӀа кепа теха я Н. С. Хрущев ваь 70 шу дузача денна хетаяь материалаш а космонавтика Денна хетаяь цифраш бакъдараши а.

«Интенсификаци—керттера лостам» — цу рубрикана кӀалха кепа теха я Нохч-ГӀалгӀай АССР юртбоахама продукташ яхарей кийчъярен министра заместителя З. Дудника язъяь «Толаме чакхдаккха бӀаьстан хӀамаш дӀаер» яха статья. В. Янковске язъяьча «Дерригa рузкъа лаьттангара да» яхача корреспонденце тӀа дувц Нохч-ГӀалгӀай АССР заслуженни механизатор вола интенсификаце энтузиаст — Сунженски производственни управлене «Коммунизмага бода никъ» яхача колхоза звеньевой Я. И. Тимошенко.

«Мая хьалхара яхь дӀайолаьраш болча» яхача рубрикана кӀал кепа теха я М. Федорова язъяь «Мастер Марзиев — доттагӀа, воспитатель» яха корреспонденци.

«Наькъа дегаш урауттадерех» яхаш я номер тӀара цхьа раздел. Укхаза дӀаязъяь я «Интенсификаци — долла хӀама шортта хиларга бода никъ» яхача темах Грозненски производственни управлене шурий совхоза агитатора Д. Я. Белюкова хьайбаш леладерашца яь беседен «Хьалхашкахьа дӀа-гӀертар» яха Т. Крепова корреспонденции.

Дуьна дукъаларча темах язъяь я парте Ленински райкома секретара А. Надирова «Дуьна гӀулакхашта — ак!» яха статья, дуьнен халкъашта юкъерча гӀуллакхашта хетаяь я П. Еременко язъяь «Ялсмале» американски Ӏаьдалах» яха статья.

Номер тӀа иштта араьъннай идеологически балхе хроника. Агитатора долча новкъостала белгалъяьхай 1964-ча шера апрель бетта е евача беседай темаци литературен, хоам бу «Советски Союза Коммунистически парте истори» нохчий меттала арадаларах, «Хьа мехкарий, Нохч-ГӀалгӀайче» яха очеркий сборник арадаларах, хӀаьта иштта диаграммаш, плакаташ, хьалха даттарий портреташ да номер тӀа.

КПСС ИСТОРИ—НОХЧИЙ МЕТТАЛА

Дукха ха йоаццаш республикерча книжни тикашка кхачад Нохч - ГӀалгӀай книжни издательства нохчий меттала арахийца Советски Союза Коммунистически парте истори. Перевод яьй Б. А. Чалаева, Х. И. Исмаилова, Х. Х. Хасмагомадова, М. М. Магомаева, І. Д. Шемилева, М. О. Ошаева, М. Х. Хаджалиева. Редактор Б. Г. Габисов.

Турпала къовсамах бизза ба сийлахь-воккхача Ленина хьаьхьча Советски Союза Коммунистически парте хьабена никъ, 60 шерал совгӀа ха чулоацаш бола из сийлен никъ болхлой классо яьхача дерригача дунена йовзаш йолча исторически коталоний, коммунизм хьаеча яьхача коталоний никъ ба.

Советски наьха идейни боарам лакхбара, царна марксистско-ленински теори дӀайовзийтара Ӏалаьмате боккха лоархӀам болаш да КПСС истори Ӏомадар. Цар Ӏома а ду шоай хьамсарча парте истори чӀоагӀа уйла тӀаяхийта. Эзараш ба кружокашка я шоаш а из Ӏомадеш бола нохчий а. Царна боаккха кхаъ ба нохчий меттала Советски Союза Коммунистически парте истори» арадалар.

ХАЛКЪА КНИЖКАЙ ТИКА

Делкъийга болхлоша салоӀа ха я. Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода управлене дӀачуваьлча дукха болхлой ба коридора чу. Уж ба халкъа книжкай тика чура шоашта эша книжкаш эца баьхка завода болхлой. Халкъа тика болх дика вӀаштӀехьбаьккхаб ше салоӀача хана цу чу болх беш йолча машиносчетни бюро болхлочо Камнева Людмилас. Аланий а доацаш общественни хьисапе болх беш я из. Ши-ше доагӀ - доагӀача дӀаоттадаьд тайп-тайпара литература. Масала, хӀара саго атта хьахоржаргдолаш хоза ийсдаь дӀаоттадаь латт политически, технически, художественни, берий, иштта кхыдола литература. Цуа совгӀа моллагӀчун бӀарг тӀаоттаргболча дӀаоттаь латт КПСС ЦК декабрьски февральски Пленумий материалаш.

Цига эша книжкаш хьакхуь Нохч-ГӀалгӀай книготорга № 3 йолча книжни тика чура. Керда литература хьакхаьарал совгӀа болхлош зайнех дукха книжкаш кхуь Людмилас. Из болх иштта дика лелабарга хьежжа торо хул планах лаьрхӀачул совгӀа хӀара бетта дукха книжкаш дохка. Хьалхарча квартала книжкаш дохкара план тӀехкхоачашъяй цо. Май сийна укх апрель бетта планах лаьрхӀачул дукхагӀа книжкаш дохка лерхӀ цо.

Б. МАГОМЕДОВ.

Шахматаш

БӀарччача кӀиранна дӀайхьар Грозенрча шахматни клубе Российски Федераце пионерий Двореций шахматех ловзара яхь. Команди хьалдле яккхара дакъа лоацаш бар Курски, Орловски, Ростовски, Астрахански областий, Дагестана, Нохч-ГӀалгӀайчен, иштта кхыча а пионерий Двореций шахматисташ.

Шахматех ловзара тӀехдина гоэзал хьагойтар 42 очкох 29,5 очко яьккхача Ростоверча къонача шахматисташа, Хьалхара призови моттиг яьккхар цар. Ростоверча шахматистел дукхе тӀехьайнсаннар Курскера команда. 26,5 очко яьккхар. Ростовчаний санна цар а йиш хургья август бетта Ленинграде хургйолча финале дакъа лаца.

Яхье дакъа лоацаш хиннача грозненций пхелагӀа моттиг яккха мара вӀаштӀехьдаланзар. Цун керттера бахьан дар хиннача яхье дакъа лаьце къона шахматисташ дика ийч ца балар. Грозненций команда яхь йолаялалехьа цхьа ди хьалха вӀашагӀтехаяр. Цул совгӀа берий спортивни школе къоначa шахматистешта ловза моттиг яц.

Шахматистий ловзача кӀагӀа болх беш хул кхыйола кружокаш. Цу гӀулакхо йоккха новкъарле ю. Республика берий спортивни школе шахматий отделени хьаелла еза.

Н. РОМАНЮТИН,
республиканска категоре судахо, яхья керттера судахо.

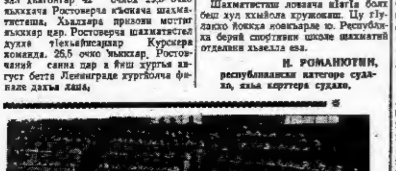

Ше хьайийлача хана дена даьнача 32 шера 15 эзар лор арахийцав Азербайджански паччахьалкхен медицински институто. ХӀанз укх сахьате цун ворхӀ факультете дешаш 3.500 студент ва. Лекцега ладувгӀаш багӀача хана даьккха лораш хургболча наьха сурт да ер.

Шерагара шерага дукхагӀа хул къахьегамхой уназцӀено лораеш, царна дарбаш деш бола республикера медицински болхлой. Нагахьа санна 1913-ча шера Азербайджане 10 эзар сага 4,8 больницера менгии 1,2 лори мара кхоачаш хиннавеце, хӀанз 77,6 менгии 22 лори кхоач.

Ю. Рахила сурт.
ТАСС фотохроника.

Баркал хьона

Дукха хана дена болх беш ва Ачхой-Мартана культура ЦӀагӀа киномеханик Колосовский Андрей Иванович. Ший беррига низ, хьинар дӀалу Андрей Ивановича балха. Ханханахьа а хеда ца деш а кино хьокхарца боалаш бац цув болх. Юртара киномеханин къахьегамхошта юкъе кхетама болх лелабер ва. Цудукъа кино доладалалехьа клубе лекцеш, беседа ю. Юртара агрономаш, зоотехникаш, лораш, хьехархой юкъеоз цу балха. Цу даькъе къаьстта хьинаре болх бу культура ЦӀен директора нов. Сокаева.

ХӀара бетта йола балха плая тӀехкхоачашъеш къахьег нов. Колосовске. Масала, март бетта кино хьокхара план 120 процент кхоачашъяьй. Иштта дика къахьегаш, юртахоша баркал оалаш ва юртара киномеханик нов. Колосовский.

М. ПОЗЮЧЕНКО.

1-ча апреле Грозенрча журналистий вӀашагӀкхетар хилар Нохч-ГӀалгӀай АССР профессионально-технически дешара заведеней дешархой халхарен илли ансамбла коллективаца.

Сурта тӀа: сцена тӀа ансамбла халхара группа.

Н. Цобиашвили сурт.

ЮРТАХОЙ КУЛЬТУРА ЛАКХЪЕШ

Юртара нах тӀаувзаш йола моттиг а хинна дӀаэттад Урус-Мартана культура ЦӀа. Бахача наьха культура а цар сакхетам а лакхбеча чӀоагтӀа дакъа лоац цо. Вай мехка хула цхьаккха а йоккха событи йисац культура ЦӀено белгала ца йоаккхаш.

Юрта боахам чехкка лакхбарах йола программа а хинна дӀаэтта КПСС ЦК февральски Пленума решенеш къахьегамхошта дӀайовзийташ дукха лекцеш йийшай укх тӀехкхьарча хана культура ЦӀагӀа.

Тайп-тайпара темаш чуйоагӀаш я культура ЦӀен лекцеш ешара программа. Дукха нохчий кхалнах баьхкабар «Дуьн советски кхалсаги» яхача лекцега ладувгӀа. Дукха хеттараш дир кхалнаха.

ДӀадахача шера декабрь бетта культура ЦӀено вӀашагӀтехар баьхкабар «Дуьн советски кхалсаЧӀоагӀа раьза хилар цу гӀулакха нохчий кхалнах. 30 кхалсаг я цу курсашка Ӏомалуш. Шин сменах болх бу курсаша.

Царна хьехаш я баракъаш лоаха а тега а школа Грозне йистеяьккха йола швейни мастер Галина Федоровна Бизаева. Ший гӀулакх дика довзаш а дезаш а саг я из. ХӀамаш тега дика Ӏомалу Башаева Хьава, Мусаева Зина, Хадиниева ЗураӀ, Мунаева Байза.

Юртарча наькъа культура лакхъяра тӀехьа тӀагӀертта болх беш да Урус-Мартана культура ЦӀа.

А. БИСУЛТАНОВ.

АЙСА А ДЕШ, НАХА А ЮМАДУ

Цу лозунгаца болх беш ба Первомайски юкъерча школа комсомольцаш. КӀезига дешар хоаш болча наха дешар хьех цар. Цу хьакъехьа яьча комсомольски собране решени чакхйоаккхаш ба уж.

ХӀанзле а 24 саг Ӏомаваьв цар. ХӀаьта дийшарашкара экзаменаш йиеш лаьрхха цу гӀулакха вӀашагӀъелла 3 сагах латта экзаменационни комисси я.

Цу гӀулакха тӀехь къаьстта белгалбаьлар комсомолкаш Калюжная Екатерина, Хасиева Лейла, Озлоева Марем, Сергеева Нина. Царех хӀаране массехк сага дешар Ӏомадаьд, хӀаьта цар хьийхараштa дешар дика а хов.

1-тӀа Мая тӀаккхоачаш из болх кхи а чӀоагӀбе лерхӀ цар. Цар йоккхаа а деш бу шоашта тӀабилла болх.

Н. ЧУНИХИН.

ХЬИНАРЕ БИБЛИОТЕКАРЬ

Пхи шу совгӀа ха я Н. К. Покласная библиотекаралла болх беш йола. Дика агитатор а я из, Калиновски станице чӀоагӀа лоархӀаш а сий деш а я Нина Константиновна.

ХӀанз кхашка балхаш деча хана, из каст-каста хул кхай тӀарча станашка, фермашка бешамашка, коа тӀара оалхазараш кхоабача. ЧӀоагӀа дикахеташ тӀаэц из массанахьа а.

Из библиотекарь хинна Ӏан, тайп-тайпара а дукха а ба цун болх. Цо стендаш кийчду, керда книжкаш кхуъ, къахьетамхошка дӀайовзийт КПСС ЦК февральски Пленума решенеш, беседаш ю, газеташ журналаш деш царна. Дукхазеша дийша довзаш долча книжкаех лаьца читательски конференцеш ю. МоллагӀа а дика книжка деша могаду цо дешараьшта. ХӀаьта шийгара юрта боахама специалистана дийха книжка ше йолча библиотеке ца ийсдеча, из кхычахьа гӀолла Ӏаладу, юрта боахамах дола керда литература дӀадовзийт царга.

Из болх беш йолча библиотеке 11 эзар книжка да. Ди тӀехьа дукхагӀа хул цун библиотекера книжкаш ийдераш. Укх шера духхьал кхаь бетта 7 эзар книжка дийша цунгара юрта бахача наха. Гургдолча моттиге дӀаоттадаь латт художественни, юртбоахама, политически литература массе тайпа керда книжкаш.

М. ПАШКОВ.

ОБЩЕСТВОВЕДЕНИ ХЬЕХИЛГА—ЛАКХАЧА БОАРАМЕ

Школашкен юкъерча дешара заведенешкен боккхача лоархӀамера гӀулакх да дешархошта коммунистически кхетам балар. Из керте а лаьца дешархой кхетам кӀоаргагӀа хургболаш дешара юкъедоалаладаьд обществоведени. Дика кхетадаьа шоашта хьалхашка латта декхараш обществоведени хьехача хьехархоша.

Дика дӀахьу обществоведене урокаш Грозенрча мехкдаьтта техникума, педагогически, медицински училищай хьехархоша. Мехкдаьтта техникума обществоведени хьехача нов. К. П. Колковай балхаца дукха дика масалаш эца мегаргда. Дика кийчлу нов. Колкова хӀара урокага. Урок йолалуше а дешархоша деш дола хаттараш доска тӀа дӀаяздy, цига дӀаязду малагӀа литература деш а. Цул тӀехьагӀа ший оргӀагӀа, доагӀача бесса жоп лу. Боккха пайда эц цо гойтара агитацех. Ше луш долча хӀара жопа итог, вывод ю, дешархошка из дӀаяздайт. Цудукъа темаш а из цо хьехача классашка обществоведени дика ховлга, деза а дезаш Ӏомадаьлга.

Хьехархочо А. Я. Некрасовас «В. И. Ленин паччахьалкхенах» аьлна йолча семинарски занятие дешархошта дика а довзийташ а дийцар цу деша исторически хьал а цун чулоацам а.

Лакхача боараме дӀахьу обществоведене урокаш хьехархочо нов. Новиковас а. Тайп-тайпара хьехара методаш юкъехкхуъ цо балха. Газеташ тӀа араьяьнача материалех урокашта шерра пайда а эцаш КПСС программа Ӏомаю дешархоша. Къаьстта сакъердам болаш а дукхача хаттаранта жопаш телаш а Ӏомайир дешархоша «XX-ча бӀаьшерен лаьи» яха статья. Цу тӀа къаьгга хьахьекхар африкански паччахьалкхенашта капитала кхьча мехкаша деш дола низаш.

«КӀайча цӀеагахьа гӀерт» яхача статьяс чӀоагӀа диспут хьайийлар дешархошта юкъе. ЭгӀазлоища хувцар цар дукха ахча даращ мара керте ца латтача строях. Дешархошца цхьана дийцар империализме хана вӀаштдӀухвалеваш чӀоагӀьярах дола дош. Дешархоша ийса, бокъонца жоп лора.

Къаьстта дика дӀахьу нов. Новиковас классал арахьа еш йола занятеш. Дешархой низаца гулъю «Дунен тӀа цхьан кӀирах», «КПСС — советски мехка кулгалду низ» яха витринаш. Уж витринаш хьалтехай техникума коридора чу.

Боккха чулоацам болаш да техникуме хьалдиатта плакаташ. Масала, «Саго общества, обществас сага». «Нохч-ГӀалгӀайче — коммунизма материально-технически база хьалъеча хьензре дакъа лацар», яхх а иштта кхыдола а дешархоша яздаь плакаташ. Занятешка кийчлуча хана дешархоша шоаш кийчъеча жопаш тӀа шерра пайда эц краеведчески музея материалех. Цу гӀулакхо дешархой кхетам лакхбу.

Дешара кхыча заведенешка санна, кхоачамбоацар а да мехкдаьтта техникуме обществоведени хьехача. Цун керттера бахьан да обществоведени Ӏомадара ха 2—2,5 бутт мара ца хилар. Цу гӀулакхо кӀоарга кхетам лургбац дешархошта.

Дешархоша дешара материал кӀоарга а атта а кхетаергйолаш дӀахьу обществоведене урокаш педучилища хьехархочо нов. Егоровас. Дукха масалаш а кхувлаш дешархоша дакъа а лоацаш дӀайихьар «Дуненах бола философе хьехама из бовзари» яхача темах йола занятии. ХӀаьта «Коммунистически парто манифест» яха тема юцаш гучадаьлар дешархой кӀоарга кхетам болга.

«Классаши классови къовсамаш» яхача темах занятеш дӀайихьаф Грозенрча медицински училища, ТӀехдика чакхъяьлар уж занятеш (хьехархо нов. Кривенко). Цига гучадаьлар дешархоша шоаш Ӏомаяь материал кӀоарге кхетаьлга. Хьехархочун вӀаштӀехьдаьлар дешархошта дика кхетам бала. Хаьддача масалашца юц нов. Кривенкос моллагӀа а тема. Цудухьа дика кхетаю из дешархоша. Дешархочунгара жоп эцаш нов. Кривенкос доагӀача бесса хаттар оттаду, нагахьа санна дешархочоа цу хаттара жоп дала хала хуле, классерча дешархошкара новкъостал дех, цул тӀехьагӀа гучадоал малагӀча дешархочоа малагӀа тема кала я.

Цхьабакъда, цун балхаца а цхьадола кхоачамбоацараш да. Цхьаболча дешархошта дика дагадаргӀац хоазол дехьара мехкаш, малагӀча паччахьалкхене фу хиннад хьи. Дешархочо харцахьа, жоп делча, из цу сахьате ийсача новкъа ваккхац. КӀезига бу словараш боах. Дешархой кьамаьл, тоале деза, керда дешаш Ӏамадайта деза.

Юкъерча дешара заведенешка—техникумашка, училищашка обществоведени хьехилга лакхача боараме хила деза. Из боккхача пайданера а вахаре эшаш а да.

У. ОЗДОЕВ,
КПСС Нохч-ГӀалгӀай обкома Ӏилма, школай, культура сектора инструктор.

Редактора зам. А. А. МЯКИЕВ.

Доазол дехьара

Вошаллеи доттагӀлени визит

ПРАГА. Чехословацки газеташа хьалхарча оагӀонаш тӀа кепа теха араьъхай Н. С. Хрущев керте а латташ йола советски партийно - правительственни делегаци Будапеште кхачарах йола отчеташ.

Венгерски столица Ӏалаьмате безамен раьза хиннех тӀаийцар советски халкъа векалаш, яхаш белгалдоах «Руде право» яхача газете. Сийлахь - йоккха социалистически содружество яхы дӀахо а чӀоагӀьяра беркат доалаш хургда Советски правительствана керте латтар вошал долча Венгре вахар, яхаш белгалдоах газете.

СОФИЯ. «Социалистически содружества чӀоагӀа барт-цхьоагӀон низ — дерригача дунен чӀоагӀача машара бола керттера теший» — цу тайпара кертайоазув а долаш кепа техай «Работническо дело» яхача газето советски партийно-правительственни делегаце Венгре даьккхача хьалхарча денах йола информаци. Советски хьаьший чӀоагӀа безаме тӀаэцар дувц болгарски газеташа.

БЕРЛИН. ГДР-а газеташа чӀоагӀа теркам тӀабахийта дувц советски партийно-правительственни делегаци Венгерски Халкъа Республике яхара гӀулакх.

Шиина мехка юкъера доттагӀали цхьана гӀулакхаш делалелгеи дӀахо а чӀоагӀдара гӀулакха цу визитах боккха пайда баргхилар а дерригача дунен тӀарча коммунистически болама барт-цхьоагӀо чӀоагӀьяра цо новкъостал дергхилар а белгалдоах газеташа.

ВАРШАВА. Н. С. Хрущев керте а латташ йола советски делегаци Венгре яхарца чӀоагӀа хьаштдолаш я польски общественность. Будапештера яьхача корреспонденцешца дӀайолаю цхьай передачаш радион телевиденен. «ДоттагӀлий вӀашагӀкхетар», «ДоттагӀлен визит» яхаш кертайоазонаш а долаш арадаьхад варшавски газетана советски делегаци венгерски столице кхачарах дола хоамаш. Будапештерча вокзале Я. Кадарен Н. С. Хрущевен даьча къамаьлий кхоашенаш.

(ТАСС).

ДЖОНСОНАГА ДАЬ КХАЙКАРАЛ

НЬЮ-ЙОРК, 2 апрель. (ТАСС). «ТӀа-тӀа хьал хилача а хоалаш», «вай эша а эцаш, вьетнамцаш санна американцаш а бое а беш» лелебеш йола Къулбехьарча Вьетнамера тӀом сонабара тӀа а хьехаш президентага Джонсонага кхайкарал даьд американски кӀи деза волча 33 деятело.

Терроре нах боабелгеш сонадара къулбехьенвьетнамски халкъ раьза кургхилар белгалдоац кхайкарал тӀа. «Тхо, американцаш, чӀоагӀа раьза хургдац Къулбехьен Вьетнамера вай бӀу арабаккхарах, — йоах дӀахо кхайкарал тӀа.

Къулбехьен Вьетнама нейтрализаци еага кьаллоацаш ба кхайкарала авторош.

Президентага Джонсонага йохьийтача петице хьесапе США гӀолла хӀадоаржадеш долча кхайкарал тӀа кулгаш яздаьд Гарвардски университетерча профессореша Х. Шепле, Г. Стюарта, Д. Рисмана, иштта кхычар.

Хьисапаца ду гӀулакх

НЬЮ-ЙОРК, 1 апрель. (ТАСС). Советски Союзаца лелаяьча США торгови политицага овлангара юхаьхьожаш ба хӀанз укх сахьате ВӀашагӀкхийттача Штаташка. Из дувцаш я США боккхийча предпринимателашта хьаштдари цар уйлаши кхойкаеш йолча кепа йоазон органа — «Форчун» яхача журнала тӀехкхьарча номер тӀа араьнна статья.

Хетараш хунцадалара цхьа белгало я, йоах журнала тӀа, Россецарча торговлена дукхача хана денз дукъала хиннача американски торгови палата юкъаци апрель бутт чакхбоалаш политика кийчъяра йолча цун комитета заседани хилча хуцаргйоаш хилар. Торгови палата председателa Эдвин Нейлена хӀанзлехьа а хийцай ший позици. Цуьна хетачох США хӀанзарча политико «зедаьд алкха воай мехка долча гӀулакха хинна ца Ӏеш. дерригача дунеена а долча гӀулакха дунен тӀа товараш дохкара йолча вай торонашта». «Дохкар-эцар дара а яхь лелаяра а тӀахьех оаха» яха йоазув тӀа а латташ йолча советски плаката бос бола доккха сурт а долаш араьнхай из статья. Шана берда тӀехьашка лечкъа воаллача яхь лелаеча американски империалистага торговлех йола соглашени дӀа а ахувдеш, вела а къежаш советски граждани латт плаката тӀа.

Советски Союзацарча торговле политикага юхахьожалга, статья авторо белгалдаьккхача тайпара, «хӀадоладала деза е американски кулгалхошта а, е дипломатена а, е низ бара а вай цхьоагӀонхошта коммунисташца торговли лелара новкъарле е могарг ца хилар кхетадаргара». Малабузен дунен ахы мел долча промышленно дегӀадаьхкача мехкаша цхьатара дика доаргӀ товараш дӀаэцаш дола мехкаш, цар байракха бос мелча бесса бале а.

Шийцара дохкара-эцара гӀулакхаш хоададича а Советски Союзана ше Ӏалашье могаш хилар белгал а даьккха, «Форчун» дӀакхайкаду СССР-рча торговлена США эмбарго хӀанз укх сахьате доадама хӀамa хуцаргдоацилга, хӀаьта дӀахо цо яаду «моллагӀча бесса дале а, США Советски Союзацарча хӀанзарча гӀулакхаща нийса йоагӀаш хургьяцар эмбарго».

ХӀаьта а «Форчун» белгалдоах СССР-ца торговли шерьяра цхьаболa конгрессменаш хоадамболлаш дукъала хилар.

ЭРНЕСТО ГЕВАРА ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ

ЖЕНЕВА, 1 апрель. ТАСС-а специальни корреспондента Г. Шишкина хоам бу: Сехкан къамий Дворецe пресс-конференци хилар ООН-а торговлени дегӀаяхарах йолча конференце хиннача кубински делегацена керте латтача Эрнесто Гевара.

Кубас социалистически мехкашца лелаеча экономически гӀулаккий белгалоний, США-с оттаьча экономически блокадах хинначун, кубинско - американски отношенеш дегӀаяккара перспективай хьакъехьа журналистана даьча хаттараштa жоп делар Куба промышленноста министра.

Эггара хьалха Советски Союза а деш, социалистически мехкаш даь новкъостал баьхаи долаш дика камаьхал а йоалаш эшае вӀаштӀехьдаьлар Кубай ВӀашагӀкхийттача Штаташа оттаьча экономически блокадо хьань халоацаш, аьнна белгалдаьккхар Гевара.

Кхыча мехкашка дӀаухийташ дола Куба керттера товар—шекар тешшаме дӀагӀоргдола рынок хиннай хӀанз укх сахьате социалистически мехкех, белгалдаьккхар цо. Дукхахча хана Ӏаьх а лургйолаш оттаьча соглашене ларда тӀа цу мехкашка чӀоагӀача маьхех дӀаух доахи деньа дӀадоахача дерригача шекарах 75 процент.

ХӀанз, аьлар кубински делегацена керте латтачо, Кубана кхераме яц ВӀашагӀкхийттача Штаташа уттаю экономически блокадаш. Кубана а ца Ӏаткъаш, ВӀашагӀкхийттача Штаташта шоашта Ӏаткъ из блокада. Кубински правительства дукхаза а дӀакхайкаьд, нагахьа санна цар хьалхе а кертагӀа йоахаш условеш ца хуле, ВӀашагӀкхийттача Штаташца переговораш е ше кийча хилар. Цхьабакъда, хӀанзалца хьа из тӀаэца туташ яц США правительство.

Даиман хургйола торгови организаци хьаярах йола идеи хьалоацаш хилар кубински делегацена керте латтар. Из организаци универсальни оамалехьа хила езалга а дерригa дегӀаухаш дола мехкаш шоай низ вӀашагӀтеха из гӀулакх кхоачашдара тӀехьа къовсам лоаттабеш хила дезалга а белгалдаьккхар цо.

ВӀашагӀкхийттача Штатий территоре тӀара контрреволюционни эмигранташ Кубах чуболарах болча кхерамах фу хет хьона аьнна хьаттар кубински вакалга цхьан американски корреспондента. Куба гӀайрен тӀа уллаш мохк а ба, из кхерам массе хана дагахьа безаш а а, аьнна жоп делар Гевара, салла низ кхоача доттагӀий болаш кубински контрреволюционераш хилар теркал дина мухха а иштта да из. Цхьабакъда, аьлар Гевара, Кубана дукъала керда авантюраш лелаелга из царна мога-м дац.

ЛадувгӀа

6.30 — юрта боахана болхлошта передача (нохчий меттала); 6.45 — эшараш; 6.50 — хоамаш; 7.10 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор; 8.15 — передачай программа; 8.20 — «Сердало» газета обзор; 8.30 — «Дагестански музыка» яха концерт; 8.45 — «Къона тӀехье» яха передача (нохчий меттала); 16.00 — Радион телевизионни передачай программа; 16.02 —«ГӀа кхоачаш хиннад» дувцар. Литературни передача (нохчий меттала); 16.14 — Музыкальни училища дешархойи хьехархойи концерт; 16.44 — керда хоамаш (гӀалгӀай меттала); 16.59 — «Фу болх беш ба историкаш» — яха беседа (эрсий меттала); 17.15 — промышленноста болхлошта передача (эрсий меттала); 17.30 — керда хоамаш (эрсий меттала); 17.45 — кагирхошта йола передача (гӀалгӀай меттала); 18.18 — керда хоамаш (нохчий меттала); 18.33 — «Моттигерча авторий музыка» яха концерт;

Хьажа

18.25 — Телевизиони кердадараш (эрсий меттала); 18.40 — Доазол арахьарча гӀулакхий хьахьехья комментатора къамаьл; 18.55 — «Хьа вахар кхераме да» яха бакъдолчоа тӀера хьанийца фильм; 19.05 — музыкальни викторине; 19.35 — «ЗӀамигача театре йоӀ». — яха бакъдолчоа тӀера хьанийца фильм; 21.05 — бераштa дола мультфильм; 21.15 — телезрителий заявках концерт; 21.55 — передачай программа; 22.00 — «КӀиран ди мутӀарерча дийнахь» яха художественни фильм.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, ЦӀеча фронтовикий урам, 15. Телефонаш: редактора зам.—2-07-01; бехктоахкана секретара—2-45-48; партийни вахарен, промышленностан, юртбоахамах, письмой отделий— 2-25-72.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: зам. редактора — 2-07-01, ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленности, сельского хозяйства и писем — 2-25-72.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революции проспект.

Типография изд-ва «Грозненский рабочий». Проспект Революции.

СФ00071. Заказ № 1935.